

Stenogrammid

XIII Riigikogu, V Istungjärk, täiskogu korraline istung

Teisipäev, 11.04.2017, 10:00

Toimetatud

10:00 Istungi rakendamine

1. 10:01 Euroopa Liidu kodaniku seaduse ja võrdse kohtlemise seaduse muutmise seaduse eelnõu (189 SE) teise lugemise jätkamine

2. 10:17 Julgeolekuasutuste seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (383 SE) teine lugemine

3. 10:33 Kohaliku demokraatia toetamise seaduse eelnõu (388 SE) esimene lugemine

10:00 Istungi rakendamine

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Tere hommikust, austatud Riigikogu! Alustame täiskogu V istungjärgu 11. töönädala teisipäevast istungit. Kõigepealt on võimalus üle anda eelnõusid ja arupärimisi. Seda soovi ei ole. Mulle on tehtud ülesandeks teile teatada, et täna pärast täiskogu istungi lõppu toimub siin istungisaalis Eesti-Alžeeria parlamendirühma asutamiskoosolek. Kokkukutsuja on Einar Vallbaum.

Kohaloleku kontroll, palun!

Kohaloleku kontroll

Kohal on 76 rahvasaadikut.

1. 10:01 Euroopa Liidu kodaniku seaduse ja võrdse kohtlemise seaduse muutmise seaduse eelnõu (189 SE) teise lugemise jätkamine

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Tänane esimene päevakorrapunkt on Vabariigi Valitsuse algatatud Euroopa Liidu kodaniku seaduse ja võrdse kohtlemise seaduse muutmise seaduse eelnõu 189 teise lugemise jätkamine. Ettekandjaks palun kõnetooli põhiseaduskomisjoni liikme Mart Nuti.

11:58 Mart Nutt

Austatud Riigikogu istungi juhataja! Austatud Riigikogu liikmed! Peale eelnõu lugemise katkestamist arutas põhiseaduskomisjon eelnõu teisipäeva, 4. aprilli korralisel koosolekul. Päevakorrapunkti arutelule olid kutsutud Sotsiaalministeeriumi võrdsuspoliitikate osakonna juhataja Liina Kanter ning õigus- ja personaliosakonna õigusnõunik Nele Nisu, samuti Siseministeeriumi kodakondsus- ja rändepoliitika osakonna juhataja Ruth Annus.

Istungil andis komisjoni nõunik ülevaate, mis on vahepeal toimunud. Nimelt, eelnõu teine lugemine toimus Riigikogu täiskogu istungil 22. märtsil k.a ning seejärel lugemine katkestati.

Muudatusettepanekute esitamise tähtajaks määrati 30. märts. Ettepanekuid esitas ainult Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon ja neid oli kokku 20. Põhiseaduskomisjon saatis eelnõu tutvumiseks ja arvamuse avaldamiseks kõikidele huvigruppidele, kes olid varasemates aruteludes osalenud. Arvamuse andsid Eesti Inimõiguste Keskus, Eesti Naisteühenduste Ümarlaud, Eesti Puuetega Inimeste Koda ning soolise võrddõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik. Eesti Naisteühenduste Ümarlaud toetas lahendust, mille kohaselt nähakse direktiivi 2014/54/EL ülevõtmiseks vajalik regulatsioon ette Euroopa Liidu kodaniku seaduses. Eesti Puuetega Inimeste Koda tegi ettepaneku

kõrvaldada võrdse kohtlemise seaduse §-s 2 sisalduv sotsiaalsete gruppide ebavõrdne kohtlemine ja tagada kõikidele inimestele ühesugune kaitse diskrimineerimise eest. Põhimõtteliselt on seda kindlasti vaja teha, aga see ettepanek ei puuduta kõnealuse seaduse reguleerimisala, kuna selle reguleerimisalaks võeti ainult konventsiooniga ühinemine, teisi teemasid mitte. Nimetatud ettepanek vajab eraldi algatust ja komisjonile on teada antud, et see algatus ongi Sotsiaalministeeriumis töös. Eesti Inimõiguste Keskus toetas eelnõu esialgset varianti ning on seisukohal, et Euroopa Liidu liikmesriigi kodaniku kaitse peab olema sätestatud võrdse kohtlemise seaduses. Komisjoni lähenemisviis aga, nagu ma juba märkisin, on praegu see, et üle võetakse direktiiv ja teiste küsimustega tegeldakse põhjalikumalt edasi. Miks see niimoodi on? Nimelt, direktiivi ülevõtmise tähtaeg on 16. aprill k.a. Kui Eesti direktiivi üle ei võta, ootab meid ees rikkumismenetlus, mis võib päris kalliks maksma minna: rohkem kui 360 000 eurot.

Muudes küsimustes jäi komisjon väga üksmeelsele seisukohale. Ettepanekud, mis esitas Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon, puudutasid eelnõu varasemat teksti, mitte uut teksti, mistõttu komisjon võttis vastu otsuse nende ettepanekute kohta tervikuna. Neid ettepanekuid toetas üks komisjoni liige, teised mitte. EKRE fraktsiooni esindaja oli ainus, kes neid ettepanekuid toetas.

Lõpuks langetati protseduurilised otsused. Kõigepealt tehti konsensuslega ettepanek võtta eelnõu täiskogu 11. aprilli istungi päevakorda. Selle poolt hääletasid Ken-Marti Vaher, Mart Nutt, Anneli Ott, Ivari Padar, Peeter Ernits, Jaak Madison ja Helmut Hallemaa. Tehti ettepanek teine lugemine lõpetada, ka see otsus oli konsensuslik. Kolmandaks otsustati saata eelnõu, kui teine lugemine lõpetatakse, kolmandale lugemisele 13. aprilliks (jälle konsensuslik otsus). Neljas ettepanek oli panna eelnõu kolmanda lugemise järel lõpphääletusele. See on minu poolt kõik. Aitäh!

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Suur aitäh! Enne, kui saab küsida Peeter Ernits, ma küsin saali käest: kas te kuulete ettekandjat hästi? Mitte eriti? Mulle jäi ka mulje, nagu oleks raadio kõrvaltoas mänginud. Ma soovitan, et tee Andres Herkeli moodi: tõsta mikrofone kõrgemale või kummardu lähemale. Peeter Ernits, palun!

11:58 Peeter Ernits

Aitäh, hea juhataja! Hea ettekandja! Tegelikult me oleme olukorras, kus titt on käes ja pääsu pole kusagile. Kui pühapäevaks ei ole seadus vastu võetud, ootab meid 360 000 euro suurune trahv. Esitan oma küsimused eelkõige stenogrammi huvides. Kuidas on niikaugele jõutud, et selline trahv võib meid oodata? Ning kes selle eest vastutab ja kes selle kinni maksab? Kas meie, kui me seda täna heaks ei kiida? Kas on mingi varasem analoogne praktika? Euroopa Nõukogu ja parlament võtsid selle direktiivi vastu kolm aastat tagasi, 2014. aastal.

11:58 Mart Nutt

Kõigepealt: informatsioon, et see rikkumismenetlus võib alata 16. kuupäeval, ei olnud meile teada kuigi kaua aega tagasi. See sai meile teatavaks tänavu veebruari- või isegi märtsikuus. Miks see niimoodi on, ma ei oska täpselt öelda, sellepärast et põhiseaduskomisjon ei olnud otseses kirjavahetuses Euroopa Komisjoniga. Aga kui algatatakse rikkumismenetlus ja me saame trahvi, siis see makstakse Eesti riigi eelarvest arusaadavalt.

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Raivo Põldaru.

11:58 Raivo Põldaru

Aitäh, härra eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Kui meil on päevakorras punkt, et arutame Euroopa Liidu kodaniku seaduse ja võrdse kohtlemise seaduse muutmist, kas siis teatud muudatused selles seaduses on välistatud? Nii nagu teie ettekandest selgub. Aga pealkirjas on öeldud, et me muudame seadust.

11:58 Mart Nutt

Loomulikult on võimalik teha kõikvõimalikke muudatusi. Aga põhiseaduskomisjon võttis vastu otsuse, et me koostame uue algteksti, mis käsitleb ainult direktiivi ratifitseerimist, ja muude küsimustega tegeleme teiste eelnõude raames. Vastasel korral ei oleks seda eelnõu enne rikkumismenetluse algust võimalik vastu võtta.

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Külliki Kübarsepp!

11:58 Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea aseesimees! Hea komisjoni ettekandja! Ma puudutan sama temaatikat. Meil õiguskomisjonis on olnud arutusel täpselt sama probleem: kaks-kolm aastat tagasi on direktiivid vastu võetud, aga millegipärast meie ministeeriumid jõuavad eelnõudega komisjoni ette kas vahetult enne direktiivi Eestis jõustamise tähtaega või peale seda. Kas põhiseaduskomisjon on valdkonnaministeeriumile sellekohase märkuse teinud? Tegelikult on mõistlik hakata otsekohe direktiive menetlema, sest see annaks meile võimaluse teha seadusandjana sisulisi muudatusettepanekuid ja selgeks teha, mida üks või teine direktiiv Eesti riigile kaasa toob.

11:58 Mart Nutt

Aitäh! Eelnõu 189 oli tegelikult menetluses päris pikka aega. Aga selle eelnõu puhul oli algataja, Sotsiaalministeerium huvitatud teema laiemast käsitlemisest. Selles aga ei suutnud valitsusametkonnad üksmeelele jõuda ja nii valitigi tee, mille valitsus ning nii Sotsiaalministeerium kui ka Siseministeerium heaks kiitsid: me piirdume praegu ainult direktiivi ratifitseerimisega. Nii et kui valitsus oleks ainult direktiivi ratifitseerimisega ligikaudu aasta tagasi välja tulnud, siis oleks see ammu tehtud.

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Peeter Ernits.

11:58 Peeter Ernits

Aitäh, hea juhataja! Hea ettekandja! Ma jätkan eelmist teemat. Me liigume tegelikult praegu meid ähvardava karistuse piiri peal. Kirves on kohe-kohe langemas ja seda tuleb vältida. Aga sul on pikaajalised kogemused. Kui palju selliseid rikkumismenetlusi meie pea kohal õhus ripub, kas või põhiseaduskomisjoni kompetentsi kuuluvaid, aga ka muid?

11:58 Mart Nutt

Põhiseaduskomisjoni menetluses ei ole minu teada mitte ühtegi sellist eelnõu. Mis puutub teiste komisjonide, näiteks Euroopa Liidu asjade komisjoni temaatikasse, siis sellega me kursis ei ole ja põhiseaduskomisjon ei ole neid teemasid ka arutanud.

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud ettekandja, teile rohkem küsimusi ei ole. Aitäh! Kui on soovi, avan läbirääkimised. Seda soovi ei ole. Vaatame läbi esitatud muudatusettepanekud. Neid on 20 ja kõik on Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioonilt. Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 106 lõike 2 järgi ei tule muudatusettepanekuid hääletada, sest need said komisjonis vähem kui kaks poolthäält. Sellele vaatamata vaatame muudatusettepanekud läbi. Esimese muudatusettepaneku, nagu öeldud, on esitanud Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni otsus on jätta see eespool mainitud põhjustel arvestamata, nagu ka 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 19. ja 20. muudatusettepanek. Oleme muudatusettepanekud üheskoos läbi vaadanud. Juhtivkomisjoni ettepanek on eelnõu 189 teine lugemine lõpetada, kuid Riigikogu juhatusele on laekunud avaldus. Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon teeb ettepaneku Euroopa Liidu kodaniku seaduse ja võrdse kohtlemise seaduse muutmise seaduse eelnõu 189 teine lugemine katkestada. Me asume seda ettepanekut hääletama.

Austatud Riigikogu, panen hääletusele Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni ettepaneku Euroopa Liidu kodaniku seaduse ja võrdse kohtlemise seaduse muutmise seaduse eelnõu 189 teine

lugemine katkestada. Palun võtke seisukoht ja hääletage!

Hääletustulemused

Ettepaneku poolt hääletas 7 rahvasaadikut, vastu oli 60. EKRE fraktsiooni ettepanek eelnõu teine lugemine katkestada ei leidnud toetust. Eelnõu 189 teine lugemine on lõppenud.

2. 10:17 Julgeolekuasutuste seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (383 SE) teine lugemine

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Teine päevakorrapunkt on Vabariigi Valitsuse algatatud julgeolekuasutuste seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 383 teine lugemine. Palun ettekandjaks kõnetooli põhiseaduskomisjoni esimehe Ken-Marti Vaheri!

11:58 Ken-Marti Vaher

Austatud esimees! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Julgeolekuasutuste seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 383 oli teisel lugemisel põhiseaduskomisjonis 3. aprillil 2017.

Muudatusettepanekuid ei Riigikogu liikmed ega fraktsioonid esitanud ei olnud. Põhiseaduskomisjon algatas ise ühe muudatusettepaneku, mis puudutab seaduse jõustumist: seadus võiks jõustuda 2017. aasta 1. juulil. Seda eelkõige põhjusel, et eelnõu rakendamiseks läheb vaja mitme ministri määruste vastuvõtmist. Selle ettepaneku esitas põhiseaduskomisjon konsensusega.

Eelnõu lugemise käigus käidi komisjonis läbi ka mõned täiendavad teemad, näiteks julgeolekuasutuste seaduse § 23 lõike 1 teema, mida hiljuti käsitleti ka siin saalis. Kui julgeolekuasutus kasutab oma ülesannete täitmiseks või täitmise tagamiseks variandmeid või konspiratsioonivõtteid, näiteks selleks, et varjata kasutatava kinnisasja või vallasasja kuuluvust, siis millisel moel käib see nimetatud seaduse alusel? Siseministeeriumi esindaja tõi valitsuse esindajana esile mõned sellega seonduvad aspektid.

Tegemist on kehtiva regulatsiooniga, mis sarnaneb politsei ja piirivalve seaduse §-s 7⁵⁴ tooduga. Kinnis- ja vallasasja kuuluvuse varjamine käib nii, et registrites nähtuva kande on seaduse alusel teinud julgeolekuasutus, aga sellest kandest ei nähtu, et selle on teinud julgeolekuasutus, sest julgeolekuasutus kande tegijana kasutab teist identiteeti.

Oli küsimus selle kohta, et kui julgeolekuasutuste poolt varjatud identiteeti kasutades asutatud juriidiline isik on kahjumlik või tekitab muid halbu tagajärgi, kas siis riik katab tekkinud kulud. Vastus oli, et kui selline äriühing luuakse, siis sellele kehtivad kõik õigusnormid, mis tavaliste äriühingute puhul. Kui selline variandmetega äriühing asutatakse, siis lepatakse alati enne ka kokku, kuidas käitutakse. Kui äriühing teenib kasumit, siis loomulikult läheb see riigi tuludesse.

Õiguskantsler tegi selle eelnõu väljatöötamisel Vabariigi Valitsusele ettepaneku täpsustada julgeolekuasutuste seaduse § 27. See sätestab korra, mis puudutab julgeolekuasutuse taotlust halduskohtule saada luba sõnumite saladuse õiguse piiramiseks. Õiguskantsleri seisukoht on, et halduskohtult peab loa küsima alati enne toimingute alustamist. Vabariigi Valitsuse esindaja vastus oli selge: jah, seda tehakse alati enne konkreetse toiminguga alustamist, seda ka siis, kui on tegu sellesama erikorraga, mida käsitleb § 27. See sätestab, et julgeolekuohu korral võetakse samuti kohtult eelnev luba kirjalikku taasesitamist võimaldaval viisil. Valitsuse esindaja selgitas, et kirjalikku taasesitamist võimaldava viisiga on tegu ka näiteks e-kirja puhul. Lihtsalt see e-kiri saadetakse kohtule krüpteeritult ja ka vastus on konkreetse krüpteeringuga, mis peaks välistama kirjas olevate andmete avalikustamise. Komisjonis küsiti, kui palju aastas on selliseid erikorra alusel loa küsimisi, mille puhul luba vormistatakse hiljemalt järgmisel päeval. Vastus oli, et jutt on väga vähestest juhtumitest aastas, paar-kolm juhtumit ühe aasta jooksul. Võib olla ka aastaid, kus sellist erikorda ei olegi vaja rakendada. Ja viimane küsimus: eelmisel lugemisel siin saalis oli jutuks ka Teabeameti nime muutmine. Teabeameti nimi muudetakse Välisluureametiks. Küsiti, milline saab olema Välisluureameti ingliskeelne nimi. See saab olema Foreign Intelligence Service.

Põhiseaduskomisjon langetas menetluslikud otsused. Konsensusega tehti ettepanek viia läbi teine lugemine ning saata eelnõu kolmandale lugemisele, kui teine lõpetatakse, 19. aprillil ja viia siis läbi ka lõpphääletus. Selle poolt hääletasid komisjoni liikmed Vaher, Ott, Aas, Hallemaa, Padar, Madison, Laanet, Luik ja Ernits. Suur tänu!

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Esimese küsimuse ettekandjale esitab Marko Mihkelson.

11:58 Marko Mihkelson

Aitäh, lugupeetud istungi juhataja! Hea ettekandja! Ma kahjuks ei saanud osaleda selle eelnõu esimesel lugemisel. Minu meelest avalikkuse jaoks kõige nähtavam muudatus on Teabeameti nimetamine Välisluureametiks. See on demokraatlikes riikides küllaltki tavapäratu, et välisluurega tegeleva ameti nimi nii üheselt sellele viitab. Kas sulle tuleb komisjoni aruteludest meelde, mis oli peamine argument, kui otsustati Teabeamet muuta Välisluureametiks?

11:58 Ken-Marti Vaher

Täna küsimuse eest! Seda teemat käsitleti nii esimesel lugemisel siin saalis kui ka komisjonis ja selgitus on toodud ka seletuskirjas. Tegelikult on sarnase nimega asutusi Euroopas päris mitu. Ettepaneku tegid Kaitseministeerium ja Teabeameti peadirektor. Mõte ongi selgelt väljendada ameti peamist ülesannet, milleks on välisluure. Komisjonis sai arutletud selle üle, kas on mõtet nii otseselt viidata, mis täpselt selle asutuse töö on. Põhiline argument oli, et nendele isikutele ja organisatsioonidele, keda see teema väga huvitab, on niikuinii ammu teada, mis astus neid funktsioone Eestis täidab. Nii leiti, et pole mõtet varjata seda ka laiema üldsuse eest. Teabeameti praegune juht ja kindlasti ka eelmised juhid on iga nädal pidanud oma asutuse töö sisu selgitama. Avalikkusele Eestis ja ka partneritele nii läänes kui teistes riikides selgitatakse, millega tegeleb Teabeamet, mis inglise keeles on tõenäoliselt Information Board ehk midagi teadetetahvli sarnast. See võtab liigselt energiat ja nii on mõistlik nime muuta. Midagi tavapäratut selles ei ole. Sääraseid riike on teisigi, mille luureameti nimi viitab otseselt funktsioonile, mida asutus täidab. Miks seda tehakse Eestis aastal 2017? Eks alati on küsimus, kas seda oleks võinud varem teha või hoopis praegu edasi lükata ja veel mõelda, mis nimi valida. Aga tundub, et peadirektori seisukoht on väga selge, ja Kaitseministeerium on sellega nõustunud. Nii ongi Vabariigi Valitsus selle nime muutmise ees.

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Peeter Ernits.

11:58 Peeter Ernits

Aitäh, hea juhataja! Hea ettekandja! Kolleeg Mihkelsonile: Teabeameti juht ütles, et nende poole pöördutakse pidevalt ja küsitakse näiteks, mida õhtul kinodes näidatakse ja kuidas kalmistule kohti saada. Aga see selleks. Minu küsimus on selline. Miks asendatakse sõna "teesklemine", lihtne ja selge eesti sõna, julgeolekuasutuse seaduse §-s 23 hoopis mingite variandmete ja muudetud identiteedi kasutamisega? Teesklemine on ju palju selgem mõiste.

11:58 Ken-Marti Vaher

Täna küsimuse eest! Sellele on vastatud eelnõu seletuskirja 3. lehekülje viimases lõigus, kus selgitatakse, miks loobutakse termini "teesklemine" kasutamisest. Teesklemine tähendab üksikisikule mulje jätmist, et teeseldav isik, asutus või organ on olemas, kuid tegelikult seda ei ole. Nüüd võetakse kasutusele teine termin ehk "variandmed ja konspiratsioonivõtted", mis paragrahvi sisu arvestades on kindlasti kohasem ning kooskõlas hea õigusloome ja normitehnika eeskirja § 23 lõikega 3.

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Marko Mihkelson!

11:58 Marko Mihkelson

Aitäh! Need seletused on mõistagi arusaadavad, aga kõige olulisem küsimus, mida on esile toonud ka paljud eksperdid, on just nimelt välisluurele viitamine. Kui on olemas välisluureamet, siis peaks justkui olema ka siseluureamet. Demokraatlikes ühiskondades on seetõttu olemas näiteks MI6 Suurbritannias ja on Luure Keskagentuur Ameerika Ühendriikides. Kellelegi pole tulnud pähe neid nimesid muuta. Aga kui see otsus tehakse, eks ta siis tehakse. Aga minu küsimus on tulevikku sihitud. Meie väga tublid ja väga professionaalsed luureteenistused konkureerivad ühtede ja samade inimeste peale ning võib-olla

ka ülesanded kohati kattuvad. Kas sa näed tulevikus võimalikku tihedamat koostööd Kaitseväe luurekeskuse ja Välisluureametiga vahel?

11:58 Ken-Marti Vaher

Täna küsimuse eest! Jah, kindlasti. Väikeses riigis ei olegi teistmoodi võimalik edu saavutada. Koostöö peab olema hästi läbi mõeldud ja ametkondade n-ö vastastikune abi hästi korraldatud. Koostöö peab olema äärmiselt tihe. Eestis on loomulikult olemas välisluureasutused ja ka vastuluureasutus. Iseenesest siin mingit vastuolu ei ole, ka mitte nendes nimedes, mida kasutatakse. Meil on kaitsepolitsei ja Välisluureamet. Kaitsepolitseil on veel täiendavaid funktsioone, mis on väikeses riigis paratamatu. Suurtes riikides on ühe, teise ja kolmanda funktsiooni täitmiseks eraldi asutused konkreetse vastutuse, eelarve ja juhtimisega. Eesti riigile ei ole see jõukohane. Meil on teatavasti olukord lahendatud nii, et vastuluurega ei tegele üks konkreetne asutus, vaid see on mitme ametkonna vahel laiali. See on omaette mõttekoht. Nagu te teate, juba aastaid on diskuteeritud selle üle, kas ei oleks mõistlik vastuluure ühte asutusse koondada. Teatavasti toimub vastuluure eelkõige välissaatkondades praegu nii, et seda juhib Teabeamet ja selle eest vastutab Teabeamet, ülejäänud vastuluure on kaitsepolitsei pädevuses. Aga selle teema juurde tuleme mingil ajal kindlasti tagasi.

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Peeter Ernits.

11:58 Peeter Ernits

Aitäh, hea juhataja! Hea ettekandja! Ma olen seletuskirja põhjalikult lugenud, aga ikkagi ma ei saa aru, miks on vaja nii lihtne ja selge mõiste "teesklemine", mis tähendab mulje jätmist, et teeseldav isik, asutus või organ on olemas, kuid tegelikult seda ei ole, asendada formuleeringuga "variandmed ja muudetud identiteet"? Mis on selle sügavam mõte? Kas on tahetud öelda, et Välisluureamet ei tegele tulevikus teesklemisega?

11:58 Ken-Marti Vaher

Ma arvan, et ma vastasin teie eelmisele küsimusele ammendavalt. Seda muudatust on seletuskirjas põhjendatud. Ka minu hinnangul on "variandmed ja konspiratsioonivõtted" selge ja ühene formuleering selle kohta, mida § 23 käsitleb. Minu hinnangul on see põhjendatud muudatus.

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud ettekandja, teile rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised eelnõu sätete aruteluks. Seda ei soovita. Sel juhul vaatame läbi muudatusettepaneku. Üks muudatusettepanek on tehtud, see on põhiseaduskomisjonilt ja juhtivkomisjon on seda arvestanud täielikult. Juhtivkomisjon on teinud ettepaneku eelnõu 383 SE teine lugemine lõpetada. Teine lugemine on lõppenud.

3. 10:33 Kohaliku demokraatia toetamise seaduse eelnõu (388 SE) esimene lugemine

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Kolmas päevakorrapunkt: Eesti Vabaerakonna fraktsiooni algatatud kohaliku demokraatia toetamise seaduse eelnõu 388 esimene lugemine. Ettekandja on Riigikogu liige Jüri Adams.

11:58 Jüri Adams

Aitäh, härra istungi juhataja! Lugupeetud rahvaesindajad! Mulle on langenud kohustus kanda teile ette Vabaerakonna fraktsiooni algatatud seaduseelnõu, mille pealkiri on "Kohaliku demokraatia toetamise seadus", selle sisu tutvustada ja vastata kõigile küsimustele, mis teil võib selle kohta olla.

Alustan sellest, et tehnilises mõttes nimetatakse demokraatiaks sellist riigikorraldust, kus perioodiliselt toimuvad mitmesugused valimised. Reeglina toimuvad need kindla ajavahemiku järel. Eestis on kombeks, et see ajavahemik on kas neli või viis aastat. Me katsetasime kohalikel valimistel kunagi ka kolme aastaga, mis osutus liiga lühikeseks perioodiks.

Teine demokraatia tunnus on see, et valimiste tulemusel toimuvad muudatused mitmesuguste

esinduskogude liikmeskonnas, sh juhtivate isikute hulgas. Küsimus sellest, milline on meie riigi demokraatia – valimiste läbiviimine ja tulemused –, ongi selle eelnõu sisu.

Me lähtume arvamusest, et Eestis ei ole valimiste ja demokraatia valdkonnas sugugi mitte kõik asjad korras, aga seis ei ole ka päris lootusetu. Ent üldiselt on meie arvates tendentsid pigem halvad kui head ja mis kõige hullem: varem tehtud vead on kinnistunud päris pika perioodi jooksul, vähemalt viimase 12 aasta jooksul. Põhihüda on see, et need vead on kujunenud takistuseks tuleviku ümberkujundamise katsetele. Eelnõu mõte on pakkuda välja üks lahendus ühele – ainult ühele! – kõige olulisemale meie iseseisvuse kujunemisel tehtud vigade rühmale. See lahendus ei ole kindlasti ainukene võimalus, aga praegusel hetkel oleme pidanud just seda vajalikuks.

Selle eelnõu puhul peaks alustama sellest, et praegu siin saalis viibijatest võib-olla ainult Andres Ammas mäletab Ülemnõukogu aegu. Vahest on veel keegi, ma ei tea. Aga enamik teist ei ole sellist tüüpi eelnõusid kunagi oma elus näinud. Juba palju aastaid, kõige hiljem sellest ajast peale, kui Eesti astus Euroopa Liidu liikmeks, ei ole meil ühtki tervikeelnõu koostatud väljaspool valitsuse süsteemi. Reeglina kujunevad meil eelnõud ühe kindla skeemi järgi. Õieti on kaks varianti. Üks on see, et me harmoneerime oma seadusi eurodirektiividega, mis on minu arvates kummitembeldamise eriti küüniline meetod. Ega ma ei arva, et kõik peaksid minuga nõustuma. Aga üldiselt kirjutavad eelnõusid ministriumid. Need käivad pikal kooskõlastusringil ja on kujunenud välja arvamus, et kui Riigikogus midagi üldse eelnõudega tehakse, siis on need mõned viimase hetke parandused, näiteks keegi märkab, et kuskil on koma- või suure ja väikese algustähe viga tehtud. Siis parandatakse sellised kirjavead ära ja Riigikogu lajatab kummitempli peale. Hea näide on selle koosseisu ajal vastu võetud haldusreformi seadus.

Aga kuidas kujunevad eelnõud väljaspool seda ringi? Nendel on oma reeglid. VII, VIII ja ka IX Riigikogu ajal oli veel üsna tavaline, et paljud tähtsad seaduseelnõud tulid väljastpoolt ja neid muudeti Riigikogu menetlemise käigus suurel määral, tihtipeale äratundmatuseni. Ent kui selline eelnõu seadusena vastu võeti, siis tulemused püsisid kaua. Heaks näiteks võin tuua, et VII Riigikogu ajal kogus parlamendiliige Arvo Vallikivi, kirjanikunimega Valton, allkirjad rohkem kui 50 Riigikogu liikmelt ja esitas teksti, mille pealkiri oli "Korruptsioonivastane seadus". Ta ei ole mulle rääkinud, kust see tekst tuli, aga mul on tõsine kahtlus, et selle teksti koostasid eeskätt tema poeg Hannes Vallikivi, kes on praegu advokatuuri esimees, ja tema kaaslased. Menetluse käigus muutus too eelnõu palju. Aga oluline on see, et oma põhiosas püsib ta praeguse ni ja teeb head tööd. Muutunud on see, et aastate jooksul on temast teravaid hambaid välja tõmmatud, nii et ta praegu on üsna hambutu. Aga olgu vähemalt selline seadus kui mitte midagi.

Selline eelnõu, nagu meie praegu teile tutvustame, on sündinud protsessis, mida ma nimetaks kollektiivseks eelnõu koostamiseks. Kõigepealt on välja käidud idee, et oleks vaja sellist seadusandlikku algatust. Siis on üks fraktsiooni liige mõtelnud välja kontseptsiooni ja teinud seaduseelnõu esialgse projekti. Seda on kolmel-neljal ringil arutatud kollektiivselt, tehtud parandusettepanekuid – kaasatud pole mitte ainult fraktsiooni liikmed, mitte ainult erakonna spetsialistid, vaid ka mitmesugused muud inimesed, keda on saadud töösse tõmmata või kes on tahtnud ise tulla. Ja tulemuseks ongi vaata selline tekst.

Sellise teksti erinevus tüüpilisest ministriumist tulnud eelnõust seisneb selles, et see on märksa lühem. Nii lühikesi tervikseaduse tekste viimase 12 aasta jooksul ministriumidest ei ole tulnud. Millest selline erinevus? Aga nimelt sellest, et riigikorralduses on väga palju selliseid asju, mille puhul ei ole üldse võimalik öelda, kas rakenduslikult peab kasutama ühte, teist, kolmandat, neljandat või viiekümnendat viisi. Tegu on otstarbekuse küsimusega ja need asjad otsustatakse töö käigus. Nii et seda laadi eelnõude puhul on kõige tüüpilisem see, et jäävad lahtised otsad, mille puhul võib alati küsida, kuidas üks või teine poliitiline idee siis lõpuni viiakse. Vastus on see, et variante on palju ja väga raske on ühel väiksel fraktsioonil ette arvata, missugune on kõige parem detailne otsus.

Siinkohal on mõistlik teha üks väike kõrvalepõige. Nimelt on meil praegu valitsuses ja ka eelmises valitsuses oli justiitsminister härra Reinsalu. Härra Reinsalu on viimase aasta jooksul vähemalt kahel korral siitsamast kõnepuldist teatanud meile, et Eesti riigis on väga oluline saavutada seda, et ei oleks nii palju pisikesi seadusmuudatusi. Meil on aastas sadu – see arv on vist üle 300 – suhteliselt mitteolulisi, viimistluslikke seaduste muutmisi. Ma olen püüdnud talle ka varem selgitada, et selle põhiline põhjus on nn pikkades seadustes. Kui seadustest jätta välja kõik detailid, mis võivad olla nii, naa või kolmandat moodi, ja lükata need seaduse rakendajate õlgadele, et nemad otsustaksid, missugune tee on õigem, siis ei oleks seda probleemi, et Riigikogu peab tegelema nende pisikeste muudatustega.

Kui Reinsalu ei oleks nii skisofreeniline, et propageerib ühte sihti, aga samal ajal töötab koos oma kolleegidega valitsuses igapäevases tegevuses risti vastupidises suunas, siis talle meie eelnõu ehk meeldiks. Kui meil oleks justiitsminister, kes tahaks tööd väheoluliste seadusmuudatuste kallal kõvasti vähendada, siis ainuke meetod selleks oleks pügada seadused lühikeseks ja tulevikus koostada ainult lühikesi seaduseelnõusid, milles on kirjas oluline. Mitteoluline jäetaks Riigikogu tööst välja. Nii palju sissejuhatuseks.

Vabaerakond kujunes ja sai valitud Riigikokku suurel määral ühe teema tõttu. See ei olnud meie ainuke teema, aga see oli väga oluline teema. Probleem on erakondade riiklikus rahastamises. Me oleme öelnud ja väidame praegugi, et poliitika rahastamise mudel Eestis on halb, on paheline. Edasiminekuks oleks vaja seda muuta, tehes vähemalt kaks sammu. Esimene samm on see, et riiklikku rahastamist oleks vaja üldse väga palju vähendada. Meie esialgne ettepanek teile, Riigikogu liikmed, oli, et me ühiselt otsustaksime vähendada erakondade riiklikku rahastamist. Praegu maksab riik erakondadele 5,4 miljonit eurot aastas ehk meist igaühe kohta saavad meie erakonnad enda käsutusse aastas veidi üle 53 000 euro. Võiks seda summat poole võrra vähendada. Ja teiseks tuleks järelejäanud summa kasutamise reeglid mõistlikult paika panna: öelda, milleks seda raha võib kasutada ja milleks ei või, pluss aruandluse asjad.

Kahjuks ei ole me sellele ettepanekule eriti toetust leidnud. Meil on hea meel, et Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon on meid põhimõtteliselt toetanud, aga neli vanemat fraktsiooni, mida Eestis kutsutakse üsna tihti kartellierakondadeks, on ideesse suhtunud üsna tõrjuvalt.

Nüüd aga on meil teine ettepanek, mis ei tähenda, et me esimesest ettepanekust loobuksime. Meie põhiettepanek on see, et kui see ei ole suurtele erakondadele praegu vastuvõetav, siis astugem n-ö lühem samm. Nii nagu õpetaja Laur "Kevades" Tootsile ütles, et kui sa kahte rehkendust ei jõua teha, siis tee vähemalt üks. See ongi see üks rehkendus. Selle rehkenduse poliitiline sisu oleks, et meie erakondade juhtkondade käsutusse antaks märksa vähem raha: vähemalt veerandi võrra vähem kui praegu. See rahasumma läheks siiski poliitika toetamisse, aga see jaotataks kokkulepitud reeglite järgi kohaliku omavalitsuse valimiste tasandil.

See ei ole muidugi ainuke võimalus. Me võime tulla välja ka kolmanda ja neljanda variandiga. Põhiline poliitiline sõnum, mis ma tahan siin öelda, on, et ükskõik kui ebameeldiv see mõte kartellierakondadele ka ei oleks, Eestis tuleb kunagi sellist rahas suplemist vähendada. Sellega tuleb siiski tegeleda. Hea küll, kui te ei ole praegu hingelt valmis, no ootame veel aasta. Ootame veel aasta, tulevad ju jälle valimised. Aga kunagi see lõpeb, sellepärast et olukord, kuhu teie erakonnad on sattunud, on mõnes mõttes võrreldav väljakujunenud narkosõltlase olukorraga. Oma igapäevasest laksust riigi raha näol ei suuda te loobuda, aga kui teile öeldakse, et läheme võõrutusravile, siis te ütlete: "Ei-ei, seda mitte! Võõrutusravile me ei kavatsegi minna." Ja kõik läheb samamoodi edasi.

Võib-olla mõni ei ole aru saanud, miks me peame eriti halvaks seda erakondade ülerahastamist. Asi sai alguse muidugi sellest, et erakondades oli palju noori inimesi, kes tahtsid erakondadele tööd teha, aga nad vajasisid oma perekondade ülalpidamiseks sissetulekut. Eestis läks see asi niimoodi. Mujal maailmas on päris palju erakondi, kellel ei ole üldse palgalist personali. Aga olgu pealegi, seda me võiksimme veel aktsepteerida. 2003. aasta muudatuse põhihäda oli aga see, et raha anti juba nii palju, et seda oli võimalik kasutada võlgade maksmiseks. 2003. aasta valimiste järel läks võlgadesse vähemalt kaks erakonda: üks oli uustulnukas Res Publica ja teine oli Keskerakond. Hiljem, kui rahastamine on nii suurel määral kasvanud, on muutunud normiks, et valimiskampaaniat tehakse võlgu ja järgmiste aastate riigitoetuste rahaga makstakse need võlad ära. Viimastel valimistel kujunes kõige traagilisemaks IRL-i olukord, sellepärast et kampaaniasse, eriti Juhan Partsi piltide trükkimisse ajalehtede esikülgedel mahutatud raha ei andnud loodetud valimistulemusi.

Me peaksime sellest lõksust välja tulema. 2003. aasta oli üldse Eesti ajaloos suurte ja väga halbade tagajärgedega vigade tegemise rekordaasta. See on seotud nende valimiste võitja Res Publica moodustatud valitsusega, mida juhtis Juhan Parts, kes praegu tegutseb Euroopas. Peab ütlema, et paljud nendest inimestest, kes kujunesid nende vigade tegemise võtmeisikuteks, on praegugi võimu juures. Üks inimene, kellel lasub moraalne süü, et ühe aasta jooksul suurendati erakondade rahastamise summat kolm korda – niisugust tõusu ei ole meil kunagi üheski muus valdkonnas olnud –, on praeguseks poliitikast lahkunud Taavi Veskimägi, kes oli tollal rahandusminister. Riigikogus viisid selle muudatuse läbi mitmed inimesed, kelle hulgas oli ka tollane põhiseaduskomisjoni esimees Urmas Reinsalu, keda ma juba enne nimetasin. Urmas Reinsalu kui poliitilise mõtleja karjäärile on erakordselt iseloomulik olnud see, et tal on palju mittesüsteemseid ideesid ja täielik võimetus ette näha nende

ideede halbu tagajärgi. Tõenäoliselt ta ei näinud ka aastal 2003 ette, millised jamad sellest kõik tulevad, et ta rõõmsasti aitas põhiseaduskomisjonis selle sätte seadusesse kirjutada.

Silma paistis tookord ka noor justiitsminister Ken-Marti Vaher, kes organiseeris selle, et valimisseadustest võeti välja igasugused normid ja piirangud, mis takistanuks valimiste džunglikaklust. Samas tuleb mainida, et hilisemal ajal on selgunud, et tookordsed metslusse tagasilangemised, mis tema juhtimisel teoks said, on üldiselt seadustes enam-vähem likvideeritud.

Vaat niimoodi on siis praegune asjade seis. Mul saab ettekande aeg läbi. Loodetavasti tuleb ka küsimusi, nii et ma saan selle eelnõu sisu detailide juurde minna. Aitäh!

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Suur aitäh, austatud ettekandja! Teile on küsimusi. Enne seda ma tuletan meelde, et Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 67 alusel on ka ettekandjal võimalus kokkuleppel istungi juhatajaga saada lisaaga. Praegu härra Adams seda ei kasutanud, aga küllap te teete veel nii mõnegi korra samasuguse ettekande. Esimese küsimuse esitab Mihhail Stalnuhhin. Palun!

11:58 Mihhail Stalnuhhin

Aitäh, härra juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma vaatan seda seaduseelnõu pigem kui ilukirjanduslikku teost, mitte kui seaduseelnõu. Aga küsimused tekivad ikkagi. Mis asi on kohalik demokraatia? Mille poolest erineb see mittekohalikust demokraatiast või kohalikust mittedemokraatiast? Kuidas selline asi sisse sai? Ning mida on mõeldud § 3 lõikes 3, mis lõpeb sõnadega "eraldi seaduse alusel"? Ma pole elu sees näinud sellist sõnapaari nagu "eraldi seadus" mõne seadussätte formuleeringus. Mis asi on eraldi seadus? Või näiteks järgmise paragrahvi lõige 2, mis algab sõnadega: "Tegevustoetuse institutsiooni üheks lähtepunktiks on ..." Mis asi see tegevustoetuse institutsioon on?

11:58 Jüri Adams

Aitäh, härra Stalnuhhin! Mul on hea meel teile vastata, sellepärast et te annate mulle võimaluse veelgi täpsustada asju, mida ma olen juba vähemalt ühe korra ütelnud. Kohalik demokraatia, mis on siin seaduse pealkirjas, pole mitte tehniline mõiste, vaid mõistetav nii, nagu ma oma ettekande alguses ütlesin: see on kohalikud valimised, nendes osalemine, nendeks valmistumine, suhtlemine valijaskonnaga jne.

Te ütlete, et te ei ole enne näinud selliseid seadusi. Ma pean neid seadusi teile tutvustama, neid oli vähemalt viimase Ülemnõukogu ning ka VII ja VIII Riigikogu ajal. Minu arust te olete siin alates IX Riigikogust. Ma mäletan, et te armastasite mind minu ettekannete puhul ikka mõnitada. Iga kord, kui ma rääkisin midagi, mis teile ei meeldinud, siis te võtsite sõna ja ütlesite: "Adams, ronige puu otsast alla!" See on kujund, mis pidi vist väljendama mõtet, et minu n-ö poliitilised arusaamad ja tööoskus ei ole tänapäeva tasemel. Mulle jääb see elu lõpuni meelde. Kui mul on kunagi võimalus memuaare kirjutama hakata, siis märgin selle ära kui ühe meeldivaima personaalse kogemuse, mis mul on Riigikogus olnud. See on teatud määral poeetiline.

Aga vastus teie teisele küsimusele on see, et nendel perioodidel oli üsna tavaline, et kõik seadused kirjutati kaheosalistena. Nimelt oli seadus kui selline ja siis veel teine seadus, mis oli selle esimese rakendamise seadus. Nii et selles ei ole midagi ebatavalist. Ma ei ole kindel, kas midagi niisugust viimastes koosseisudes, kolme või nelja viimase Riigikogu ajal on toimunud. Aga mul on hea meel ütelda, et niisugune võimalus on olemas ja see lahendus on päris hästi töötanud.

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Andres Herkel.

11:58 Andres Herkel

Aitäh, härra juhataja! Austatud ettekandja! Mulle tundub, et siin jäi väga paljudest aspektidest nii selle seaduseelnõu sees kui ka sellega piirnevatel aladel rääkimata. Ma hea meelega pakun teile võimalust detaile täpsustada ja nimetan ka paar olulist märksõna. Kuna valimisliite on püütud ära keelata, siis on see probleem akuutne. Kohalike valimisnimekirjade rahalised võimalused sõltuvad sellest, kas tegemist

on erakonna nimekirjaga või sõltumatu nimekirjaga. Kuidas haakuvad selle temaatikaga sellised küsimused nagu valimisringkondade suurus, jagatavate mandaatide hulk, võib-olla ka nimekirjade pikkus? Kindlasti lugupeetud ettekandja teab, et neid probleeme on veel.

11:58 Jüri Adams

Aitäh, härra Herkel! Tõsi on see, et VII ja VIII Riigikogu valimiste ajal ja nende kestel Eestis demokraatia ja valimiste valdkonnas, ükskõik kui vähe see tookord tehniliselt ka viimistletud polnud, suuri probleeme ei olnud. Põhimõtteliselt oli nii, et kes tahtis kandideerida, see sai kandideerida. Tuli vaid maksta kautsjon. Ka erakonnad võisid Riigikokku kandideerida mitte ainult oma nimekirjadega, vaid ka ühisnimekirjadega. Näiteks Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei ja Isamaa pääsesid IX Riigikokku ühise valimisnimekirjaga. Seda peeti üsna normaalseks. IX Riigikogust peale algas Eesti valimisdemokraatia nõrgenemine. Kõigepealt keelati ära erakondade valimisliidud, siis hakati takistama konkurentide nimekirjade ülesseadmist.

Kriisiaastad oli kahtlemata 2001 ja 2002, kui tehti erakondade ja toleaeegse Mart Laari koalitsioonivalitsuse juhitud katse võtta kohalikel valimistel üldse ära õigus esitada kandidaatide kohalikke nimekirju. See pidi jääma ainult erakondade õiguseks. Mul ei ole nii palju aega, et sellest rääkida, kuid pikk võitlus, mida juhtis tollane õiguskantsler Allar Jõks, lõppes siiski sellega, et kohalikud valimisliidud said võimalikuks, kuigi peavad erakondadega võistleva üsna ebavõrdses olukorras. Kerkis üles seesama rahaliste võimaluste ebavõrdsuse küsimus, millele ma juba viitasin. Need vead tuleks parandada. Samas on rahaküsimus, ükskõik kui oluline see ka ei paista, minu meelest riigi arengu ja tuleviku seisukohalt siiski vähem tähtis kui see, et oleks kindlalt tagatud passiivne valimisõigus. See on juriidiline termin selle kohta, kellel ja kuidas on õigus kandidaatide nimekirju üles seada. Kui me sellega saaksime hakkama, oleks väga hea.

Teine asi, mida härra Herkel nimetas, on valimisringkondade suuruse küsimus. See muutub meil kriitiliseks tänavu sügisel, aga sellele ei ole tahetud väga palju tähelepanu pöörata. 1990-ndate alguses oli Eesti seadustes kindel reegel, et valimisringkonnad ei tohi olla suuremad kui 15 mandaati. Siis hakkas see arv Reformierakonna algatatud üleskruttimise mõjul järjest suuremaks ja suuremaks minema, kuni ühel hetkel pöörati kogu asi pea peale ja praegu kehtib meil seaduses tekst, et mitu valimisringkonda võib olla ainult sellisel juhul, kui omavalitsusüksuses on vähemalt 50 000 elanikku. Paraku proportsionaalne valimissüsteem, mida me kasutame, suurtes valimisringkondades kuigi hästi enam ei tööta. Rein Taagepera õpetas omal ajal, et viis mandaati on kõige parem lahendus, natuke rohkem võib ka olla. Meil oli seaduses 15 mandaati, aga praegu on Tartus 49, mis on üsna absurdne. Ilmselt ei taju meie riigis valimisküsimustega tegelnud inimesed selle valdkonna probleeme ega ohtusid. Nii et sügisestele kohalikele valimistele läheb suurem osa ühendatud omavalitsustest olukorras, kus uute volikogude mandaatide arv on keskel läbi 30 ehk 25-st kuni 35-ni, umbes selles vahemikus. Ja üksainuke valimisringkond on.

Selliste ringkondade puhul on kaks suurt häda. Üks on see, et kohalikel aktivistidel, eriti kui nad on tegutsenud väikeste ühinenud valdade baasil, puudub praktiliselt šanss saada valituks. Domineerivad või valitsevad erakonnad tõenäoliselt suurendavad kõvasti oma osatähtsust uutes volikogudes. Tehakse seda, mida ma Tartus laupäevasel konverentsil nimetasin Ansipi tegemiseks. Seda ei pea niimoodi nimetama, aga mõte on see, et kandidaatide nimekiri ehitatakse üles põhimõttel, et etteotsa pannakse keegi väga tuntud inimene, olgu kohalik või mitte. Tõenäoliselt ta ei ole kohalik, ta on mõni Riigikogu liige. Ma arvan, et ka teie hulgast mitmed saavad sügisestel valimistel sellise funktsiooni, samuti ministrid. Valijate seas tehakse kampaaniat, et andke kõik hääled selle number ühe poolt. Tartu omaaegsetel valimistel, kus Ansipi tegemise fenomen alguse sai, oligi niimoodi. Reformierakond sai tookord Tartu linnas pärast neljast valimisringkonnast ühe tegemist umbes 13 000 häält ja nendest Andrus Ansip kui äärmiselt populaarne linnapea üle 9000 hääle. Kõik järgmised inimesed, kes ka volikokku valituks osutusid, said maksimaalselt paarsada häält. Selline meetod ei ole proportsionaalsete valimiste seisukohast hea. Siis peaks juba hakkama küsima, miks me ei kasuta Inglise ja Ameerika moodi ühemandaadilisi majoritaarringkondasid.

Need on lähiaastatel kolm tähtsat demokraatia valdkonna küsimust. Kuidas ikkagi teha niimoodi, et inimesed saavad mõistlikult esitada kandidaatide nimekirju. See on Riigikogu küsimus. Mina ei kardaks seda, kui meile siia rohkem väikseid fraktsioone tuleks. Kui suur hulk inimesi ei näe endale sobivat meelelaadi esindavaid nimekirju, tekib rahval frustratsioon ja see on minu arvates poliitilisele tulevikule hoopis ohtlikum. Meil on vähemalt linnades linnaosade baasil tekkinud päris suur kohalike aktivistide

kaader, kes praegu tõrgub müümast ennast suurte erakondade nimekirjade lõpuosa väikesteks mutrikesteks. Need inimesed peavad saama võimaluse volikogusse pääseda.

Ja üks tähtis samm on rahaliste võimaluste ühtlustamine, mis on ka selle eelnõu sisu. Ka peame mõtlema, millele raha kulutatakse. Raha kulutatakse suurel määral valimiskampaania reklaamideks. Riik võiks enda peale võtta selle – paljud riigid on nii teinud –, et vabastab erakonnad suuremast osast sellistest kulutustest ja annab võimaluse kasutada selleks kokkulepitud määral riigi meediavahendeid. Juhin tähelepanu, et Läti Vabariigis on see just niimoodi korraldatud ja erakondadel ei ole vajadust osta kampaania ajal eratelekanalitelt sadade tuhandete eurode eest eetriaega.

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Peeter Ernits.

11:58 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja! Mina ei arva, et sa oled ahv, kes peaks puu otsast alla ronima. Aga sa oled kahe aasta jooksul toonud oma erakonnale sisse 106 000 eurot. See tähendab, et keegi oleks võinud osta endale ühe Hummeri või korraliku korteri. Nüüd sa tahad seda poole võrra vähendada. Aga minu küsimus on selline. Kuna sa teed ettepaneku üksikisikute ja valimisliitude kõrval toetada ka erakondade kohalikke üksusi, siis oled kindlasti arvestanud, kui palju läheks n-ö kartellierakondadele nende teistpidi toetamiseks. Sinu plaani järgi peaks hakkama sinult ja meilt kõigilt ära võetud rahaga toetama ka näiteks Lasnamäe Keskerakonna osakonda, kesklinna oma ja paljusid teisi. Kui palju raha niimoodi nendele erakondadele tagasi tuleks?

11:58 Jüri Adams

Tõsi on see, et me kõik – nii sina, mina kui ka kõik ülejäänud siin saalis, kaasa arvatud need, keda praegu kohal ei ole – toome oma erakondadele sisse igal aastal umbes 53 000 eurot. Aga probleem ei ole mitte selles. Meil on kaks põhimõttelist küsimust: kes on erakondades need inimesed, kes otsustavad, mille peale see raha kulutatakse. Näiteks minul ja rahvaesindaja Peeter Ernitsal ei ole põhimõtteliselt mitte mingisugust õigust kaasa rääkida, mis selle rahaga tehakse. Otsustamisprotsessid on erakondades ilmselt erinevad. Võib-olla kellelgi otsustab seda erakonna esimees, kellelgi peasekretär, kellelgi juhatus.

Minu arvates on üks oluline tõsiasi see, et meie ei ole selles mõttes päris tähtsusetud isikud, et meie erakond saab selle raha tänu meile. Meil peaks olema õigus kaasa rääkida, kuidas seda raha kasutada. Aga seda õigust meil praegu sama hästi kui ei ole. Ja meie erakondadel ei ole mingisuguseid reegleid, mille peale raha võib kulutada ja mille peale raha ei või kulutada.

Aga küsimus oli Lasnamäe kohta. See eelnõu pakub välja, et kohaliku demokraatia toetamise põhimehhanism on volikogudes kohti saanud saadikurühmade toetamine kahe euroga ühe hääle kohta aastas. See summa on muidugi poliitilise otsuse küsimus. Ma tean, et Lätis kehtib selline hääle hinna süsteem. Lätis alustati vähem kui kümme aastat tagasi regulatsiooniga, et parlamendis esindatud parteid said pool eurot ehk siis 50 eurosentit hääle kohta aastas. Praeguseks on see, kui ma ei eksin, tõusnud 83 eurosendini. Teine riik, kus seda põhimõtet üsna keerulist süsteemi rakendades kasutatakse, on Saksamaa. Saksamaal on kaks erinevat hääle hinna alusel finantseeritavat süsteemi. Üks põhineb Bundestagi valimiste tulemustel, seal on see summa kahe euro kanti või natuke vähem. Landtagide ehk liidumaade parlamentide puhul määratakse see raha igal liidumaaal erinevalt. Mina olen arvestanud niimoodi, et Saksamaal saadakse föderaalparlamendi valimistel saadud hääle kohta umbes 2,5 eurot aastas. Eestis on see umbes 9 eurot aastas.

Aga kui Lasnamäe juurde tagasi minna, siis komisjonis seda eelnõu arutades tegid kiire mõtlemisega komisjoni liikmed otsekohe arvutuse ja esitasid sellise meeldivaldava küsimuse. Kujutame ette, et üks inimene – oletame, et ta nimi on Savisaar, Edgar – kandideerib kohalikel valimistel Lasnamäel ja saab seal 40 000 häält. Kui Vabaerakonna eelnõu saaks imekombel seaduseks, siis selle rahvasaadiku käsutusse tuleks aastas nagu niuhti 80 000 eurot poliitikatöö tegemiseks. See on tõsine küsimus ja mulle see väga meeldib. Vaadake, Põhiseaduse Assamblees oli ka kõneaeg siin puldis üsna piiratud – minu arust oli see maksimum seitse minutit ehk siis veel vähem, kui meil praegu kõneks antakse. Aga seitsme minutiga on väga raske kellelegi midagi põhjalikult ära seletada või kedagi veenda. Mitmed Põhiseaduse Assamblee liikmed, eriti kadunud Illar Hallaste, hakkasid kasutama niisugust meetodit, et võtsid vaidlusaluse ettepaneku ja arendasid selle teatud moel äärmuseni või absurdini. Seda selleks, et

näidata, mispärast see ei sobi. See hüpoteetiline näide, et Lasnamäe saadik saab 80 000 eurot, ei ole mulle põhimõtteliselt vastuvõetamatu. Sest küsimus ei ole mitte selles. Praegu läheb see raha tema erakonna keskorganite käsutusse ja seal seda kasutatakse samamoodi.

Aga kui see on probleem, siis on alati võimalus seaduses mingisugused summa ülempiirid seada. Kui see on poliitiliselt vastuvõetamatu, siis saab ka teistmoodi teha. Miks mitte, see on arutamise küsimus – nagu kõik uued asjad, mida siin maailmas pakutakse. Tegelikult ei ole ju väga oluline mitte see, mis on see hea, mida sellega taotletakse. Põhiküsimus on ikka see, millised on ebasoovitavad kõrvalmõjud, mis võiksid sellega kaasneda. Kui mina peaksin otsustama, kas hoida ära, et üks hüpoteetiline rahvasaadik saab enda käsutusse poliitikatöö tegemiseks aastas 80 000 eurot, või see, et kõik ülejäänud Eesti omavalitsuste volikogude liikmed ei saa üldse mitte midagi, siis ma ütlen, et väiksem pahe on lähtuda põhimõttest, et peaasi, et see saadik midagi saab. Ei Tallinna linn ega ka Lasnamäe ole Eesti tuleviku seisukohalt väga olulised.

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Helmut Hallemaa.

11:58 Helmut Hallemaa

Aitäh, hea eesistuja! Austatud pinginaaber ja ettekandja! Paljudes asjades olen ma sinuga päri. Ma olen ka kohaliku arengu ja kohaliku demokraatia usku. Samas olen nõus, et eelnõus oleks tulnud lahti seletada, mida selles kontekstis kohaliku demokraatia all mõistetakse. Aga minu küsimused on konkreetseid ja puudutavad § 4 "Tegevustoetuse eesmärgipärane kasutamine". Selle lõige 2 ütleb, et tegevustoetuse institutsiooni üheks lähtepunktiks on – ma kommenteerin seda, ma ei küsi selle kohta, et see hästi selle seaduse konteksti eri lõikenäitega ei sobi, see on niisugune deklareeriv asi –, et kohaliku omavalitsuse volikogu ja täitevvõimu asutuste töötingimuste, töövahendite ja muu vajaliku tagamine on omavalitsuse enda ülesanne ja nad rahastavad seda ise. Aga mis asjad siis tegevustoetuse alla kuuluvad? Kuidas aru saada, mis see "muu vajalik" on? Järgmiseks, lõige 3, seal on tegelikult ...

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud kolleeg! Teil on kokku kaks küsimust. Vastaja aeg ei ole piiratud, teil aga on üks minut küsimuse esitamiseks. Palun vastata!

11:58 Jüri Adams

Mis ma siin ikka oskan vastata. Riigi antava toetuse puhul on kaks küsimust: summa suuruse küsimus ja kasutamiseviisi küsimus, kuna need ei ole Eestis kuidagi reglementeeritud. Meil töötab päris hästi kontrollorgan, mida nimetatakse Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjoniks. Selle aruannetest näeb, millele erakonnad oma raha on kulutanud. Mil määral need andmed tõele vastavad, on muidugi omaette probleem. Ma arvan, et peale 2003. aastat ja eriti juriidiliste isikute annetuste keelustamist tekkis taas topeltraamatupidamine ja igasugused arvandmed, mida kuhugi esitatakse, ei ole usaldusväärsed.

Kui me räägime kohaliku omavalitsuse poliitika rahastamisest, siis minu arvates peaks seaduses olema loetelu, millele ei tohi kulutada. See on põhimõtteline küsimus. Läti seadustes on üsna detailselt kirjas, millele tohib kulutada ja millele ei tohi kulutada. Seda loetelu on leheküljele järel. Me panime kirja ühe väikese näidisloetelu. Mis täpselt sinna peaks kuuluma, selle üle me vaidlesime omavahel ja kui eelnõu peaks edasi menetletama, siis see kujuneb kindlasti üheks väga oluliseks arutelupunktiks. Me ei arva, et nui neljaks, me peame tingimata just sellise loetelu heaks kiitma. Meil on vaja ikkagi enamiku otsust selle taha.

Sellel, millest teie rääkisite, ei ole olulist regulatiivset tähtsust tõesti. See paragrahv on illustratiivse tähtsusega ja ütleb, et seda raha ei tohiks kasutada bürooruumide ülalpidamiseks ning sinna laserprinterite ja ma ei tea, mille kõige hankimiseks, mis tänapäeval olemas on. Kohaliku demokraatia toetamisel peaks põhieesmärk olema suhtlemine oma omavalitsuse valijate ja muude elanikega. Seda on üsna raske juriidilisse keelde panna, aga kui peaks juhtuma ime, et me ühiselt töötame edasi selle eelnõu täpsustamise kallal, siis me oleme avatud kõigile mõistlikele ettepanekutele, et seda veel paremaks teha.

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud kolleegid, ma tuletan meelde, et esimese menetlusvooru ajal on teil võimalik esitada nii sisuliselt kui vormiliselt kaks suulist küsimust. Istungi juhataja jälgib pingsalt, et ühes vormilises küsimuses ei oleks sisuliselt kaks või kolm küsimust. Kasutage teist võimalust, kui vaja, ja siis me saame edasi liikuda nii, nagu me oleme kokku leppinud oma kodu- ja töökorra seaduses. Palun, Külliki Kübarsepp!

11:58 Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea aseesimees! Hea Jüri! Kõigepealt aitäh sulle järjekordse uue lähenemise näite eest! Minu meelest ei maksa väga detailidesse minna, siin Riigikogus on meil vaja pakkuda poliitilisi lahendusi ja valikuid. Üks valik on hakata rahastama mitte vastavalt saadikute arvule, vaid võtta kasutusele hääle hind. Kas sa oskad tuua näiteid, kus sellist süsteemi kasutatakse? Kas sinu arvates rahastamissüsteemi alust võiks muuta ka Riigikogu valimiste tulemusena? Lisaks on, nagu sa rääkisid, demokraatlikus riigis raha kasutamise sihtotstarve oluline. Ka kodanikuühendused peavad oma eelarved ja nende kulutamise aruanded esitama. Kas sa arvad, et Riigikogu valimiste tulemusel võiks olla sama eesmärk?

11:58 Jüri Adams

Ma alustan päris lõpust. Minu arvates erinevad riigi rahaotsused eraettevõtete ja üksikisikute rahaotsustest selle poolest, et riik ei peaks andma mitte kellelegi raha, seadmata tingimusi, kuidas seda raha kasutatakse. Meie võime igaüks minna sinna üle platsi vene kiriku ette ja panna kasvõi kogu oma varanduse seal istuva kerjuse mütsi sisse. Aga riigil selline õigus puudub. See on korrektsuse küsimus ja ka üks riigieelarve menetlemise tahk.

Mis puudutab raha jagamist häälte arvu järgi, siis ma ei ole sellega spetsiaalselt väga tegelenud ja ma ei tea ka, kust seda infot saada. Võib-olla Riigikogu õigus- ja analüüsiosakonnalt võiks seda küsida. Ma tean, et see teema on Riigikogus üks kord juba arutamisel olnud. See oli IX Riigikogu ajal, kui põhiseaduskomisjon, mille aseesimees oli Liia Hänni, tegeles erakonnaseadusega, mis oli tookord praegusega võrreldes suhteliselt lihtne ja suhteliselt vastuoluvaba. Komisjonis tõusis üles küsimus, kas me peaksime üle minema hääle hinna kehtestamisele. Tookord toimus mingis eelnõu arutamise faasis Riigikogu saalis hääletus – ma arvan, et see oli niimoodi – ja mingisuguse häälte arvuga lükati see ettepanek tagasi. Aga midagi väga uut selles ei ole.

Ma tõesti ei tea praegu päris kindlalt nimetada veel kolmandat riiki, kus kasutatakse säärast meetodit. Ma tean kindlasti, kuidas on Lätis, ja ma tean põhimõtteliselt, kuidas on Saksamaal, aga ma arvan, et neid riike peaks olema veel. Mitmesugused muud toetuste süsteemid on riikides väga erinevad.

Vaadake, Eesti riigis on väga palju asju, mis on kujunenud välja üldiselt ja süsteemselt. Meie riik alles taastati suhteliselt hiljuti, mõni isegi mäletab seda aega veel, ja sellepärast on meil raske ette kujutada, et enamikus vanemates riikides on need toetamissüsteemid välja kujunenud järk-järgult ja tõenäoliselt on umbes saja aasta jooksul võetud vastu mitmesuguseid otsuseid.

Üks päris tüüpiline erakondade toetamise meetod on see, et ei toetata mitte niivõrd erakondi endid, kuivõrd nende juures tegutsevaid teoreetilisi, ideoloogilisi ja valimiskampaaniat organiseerivaid sihtasutusi. Nii on see näiteks Saksamaal sealsete *Stiftung*-itega, nii on see Rootsis ja on ka säärane suhteliselt arhailine näide nagu tänapäeva Soome, kus riigi toetused on mõeldud põhiliselt selleks, et aidata erakondade ajalehtedel püsida. Soome on väga ebatavaline. Soomes on umbes nii, nagu oli Eestis enne teist maailmasõda: igal suuremal erakonnal on vähemalt üks üleriigiline ajaleht ja võib-olla ka mitu kohalikku.

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Andres Ammas.

11:58 Andres Ammas

Lugupeetav eesistuja! Lugupeetav ettekandja! Eestis on õnneks asutatud üks vajalik ja huvitav organ, Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon. Mis rolli sa näed sellel institutsioonil praktilises järelevalves erakondade üle? Mis rolli võiks see komisjon omandada nüüd selle eelnõu valguses? Kas ta haakub eelnõu ideega? Kas ta haakub selle institutsiooniga, mida eelnõu seletuskirjas nimetatud on? On sellel komisjonil veel kasutamata võimalusi, mida mingil põhjusel ei ole realiseeritud?

11:58 Jüri Adams

See organ kujunes välja aastatel, kui mina olin poliitikategevusest väga kaugel. Olin haige ega pööranud toimuva suurt tähelepanu. Ega ma väga ei tea neid üksikasju. Ma saan aru niimoodi, et valitseb arusaamine, et mingi kontroll, jälgiv organ peab olema. Missugune see peaks olema ja kui suured on tema volitused, see on üldine vaidlusteema. Vähemalt esialgu tundus, et see lahendus ei ole kuigi mõistlik. Kõige sobivam Eesti riigi struktuurile oleks ehk see, kui tegu oleks Riigikontrolli eraldi osakonnaga. Paraku valitseb Riigikontrollis selline mentaliteet, et on tõrjutud igasuguste uute ülesannete võtmist. Eriti ei taheta tegelda konkreetse kontrolliga. Nad kasutavad oma tegevuse kohta tänapäeval moodi läinud sõna "auditeerimine". Ei tegeleta mitte kontrollimise, vaid auditeerimisega, tähendagu see sõna mida tahes. Aga see lahendus oleks võib-olla parem olnud.

Selle komisjoni puhul aga on silma torganud kaks asja. Esiteks, sellesse järelevalve komisjoni on tööle sattunud terve hulk väga aatelisi ja silmapaistvalt professionaalseid inimesi. Ma mäletan, et VII Riigikogu õiguskomisjoni liikmena jättis mulle kustumatu mulje Ardo Ojasalu, ja ma arvan, et mitte ainult mulle. Ka mitmed teised inimesed on seda öelnud. Samal ajal peab ütlema, et on olnud kaks selget puudust. Üks on see, et selle komisjoni personal on olnud nõrk ja neid on ka vähe. Kindlasti ei ole neil tehnilisi ega ka õiguslikke võimalusi oma ülesandeid täita. Nad tegelevad pisteliselt ühe ja teisega, põhiliselt küsivad erakondadelt rahalisi aruandeid, panevad need aruanded netti üles ja vastavad hea meelega küsimustele ühe, teise või kolmanda asja kohta. Aga võtame küsimuse, kui suured on valimiskampaaniate võlad. Nad ei suuda sellele vastust anda, sellepärast et erakonnad annavad andmeid erinevalt. Ma ei ole kõikidega tutvunud, aga Eesti poliitika n-ö jork-vastuste suurmeister on kahtlemata olnud Reformierakond. Selle erakonna oskus juriidilist juuksekarva lõhestada on olnud tähelepanuväärne. Avalikkusele torkas see kõige rohkem silma siis, kui puhkes nn Silver Meikari skandaal. Minu teada on Reformierakond oma juristide abil kujundanud seisukoha, et kui keegi on kellelegi võlgu, aga võla tähtaeg ei ole veel saabunud, näiteks tähtaeg on järgmise aasta 1. jaanuar, siis sellist asja nemad oma aruandes võlana ei kajasta. Võlg ei ole veel saanud n-ö tasumisküpseks. Nemad hakkavad seda võlana kajastama pärast 2. jaanuari. Mõni teine erakond käsitab võlgu olemist vähem juriidiliselt ja n-ö lihtinimese mõistusele arusaadavalt.

Selle eelnõu kirjutamise ajal tekkis küsimus, et kui me tekitame Eestis sellise uue institutsiooni nagu kohaliku demokraatia rahaline toetamine, siis kas on vajalik, et oleks vähemalt üks riigiasutus, aga võib-olla ka mitu riigiasutust, kes sellega otseselt hakkab tegelema. Põhimõtteliselt riik võib teha otsuse jagada riigi ülesandeid ükskõik milliste asutuste vahel ja ükskõik kuidas. Ka meile on see põhimõtteliselt ükstaskõik. Aga kui sisust lähtuda, siis Eestis ei ole praegu ühtegi teist inimeste rühma, kes oleks selle valdkonnaga lähemalt seotud. Sellepärast on loomulik küsida, kas olemasolevate oskuste ja kogemuste seisukohast ei oleks mõistlik, kui ka uued töölõigud võtaks põhiliselt enda peale seesama komisjon. Ning ta ei pea tingimata olema Riigikogu juures, ta võib olla ka kuskil mujal. Ja kindlasti oleks sinna vaja lisapersonali. Eks me muidugi vestlesime inimestega, kes selles komisjonis praegu hõivatud on, ja küsisime, mida nad arvavad sellest, kui Vabaerakond teeb eelnõus ettepaneku komisjoni reformida, paisutada, anda neile uusi tähtsamaid ja täpsemaid ülesandeid. Põhiline vastus, mis me saime, oli selline, et raevukat protesti sealt ei tule. Nende arvates on ettepanekul täiesti jumet, see võiks olla mõistlik edasiminekuks.

Võrdluseks toon jälle Läti. Meie võtsime vastu korruptsiooniseaduse, mille järgi Eestis ei olnud mitte ühtegi ametnikku, kelle põhiline tööülesanne oleks korruptsiooniasjadega tegelemine. Lätis mindi risti vastupidist teed. Seal asutati väikene korruptsioonivastase võitluse büroo. Selle nimi on korruptsiooni ärahoidmise ja selle vastu võitlemise büroo. Lätikeelne lühend on KNAB. Sellele büroole pandi erakondade ja riigi raha kasutamise korraldamise, järelevalve ja nõuandmise funktsioon. Niipalju kui ma tean, on Läti riik ja avalikkus büroo töö tulemustega üsna rahul.

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Krista Aru!

11:58 Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Austatud ettekandja! Oma kõne alguses, päris sissejuhatuses te ütlesite, et demokraatiat puudutavad tendentsid on meil pigem muret tekitavad ja halvad kui head. Mida nüüd see seaduseelnõu püüab muuta? Kui see haakub üldise demokraatiaprotsessiga riigis?

11:58 Jüri Adams

Üldsõnaline vastus on, et ega ma kuigi optimistlik ei ole. Kui see eelnõu peaks imeväärt saama ükskõik milliste muudatustega seaduseks, aga põhiline poliitiline idee jääks samaks, ega see siis veel Eesti demokraatiaprobleeme ei lahendaks, aga miski asi võiks siiski minna oluliselt paremaks. Kui meil tulevad suuremad vallad ja me jätkame sama süsteemiga, mis lubab kodanike valimisliituseid, siis tuleb arvestada, et valimisliidud on üsna hästi tegutsenud väiksemates valdades. Aga kui suuremates valdades peaks olema üksainuke valimisringkond, siis tekib neil probleem, et ei ole võimalik enam käia ükselt uksele ja valija juurest valija juurde, vaid tuleb kasutada teisi kampaaniameetodeid, mis nõuavad rohkem raha. Põhimõtteliselt on ka praegu Eesti seadusesse kirjutatud, et erakondadele laekuvat raha ei tohi kasutada kohalikel valimistel omaenda nimekirjade toetamiseks. Paraku tegelikkuses see keeld ei tööta. Ma ei oska täpselt ütelda, kuidas see tehniliselt ja juriidiliselt ellu viiakse, aga tegelikult erakonnad kulutavad olulise osa oma rahast kohalike valimiste kampaaniate läbiviimiseks. Kas nad teevad üleriigilist toetuskampaaniat või kuidagi kandivad seda raha vaheisikute kaudu või annavad mingisugust otsest toetust, seda ma ei tea.

See oli vist aastal 2007, kui mul oli võimalik siin tänu sotsiaaldemokraatide lahkele kutsele riiklikult tähtsa küsimuse arutelul riikliku rahastamise kohta ettekanne teha. Tookord ma püüdsin selleks valmistudes natuke asja uurida. Ma rääkisin kõikide erakondade peasekretäride ja muude tähtsate telgitaguste isikutega, keda ma tundsin, ja küsisin, kuidas see asi tegelikult käib. Nemad ütlesid, et Riigikogu valimisi on tunduvalt lihtsam korraldada kui kohalike valimiste kampaaniaid ja et *summa summarum* läheb kohalike valimiste kampaania erakondadele märksa kallimaks kui Riigikogu valimise kampaania. Põhiline väide oli, et Eesti tüüpilise erakonna kulusid kohalikel valimistel ja Riigikogu valimistel võib väljendada suhtega 1,25 : 1. Nii et kohalikud valimised on viiendiku võrra kallimad. Kuidas see raha tegelikult kulgeb, seda mina ei oska öelda.

Aga poliitiline probleem taandub tagasi aastasse 2001, kui Mart Laari valitsus tegi opositsioonierakondadega, vähemalt Keskerakonnaga telgitaguse diili või oli see vaikiv omavaheline kokkulepe, et keelame kohalikud nimekirjad ära ja võtame kõik kohapeal tegutseda tahtvad inimesed oma erakondade nimekirjadesse. See tookord päriselt ei õnnestunud, aga see andis tõuke Res Publica tekkimisele.

Praegu tundub olukord olevat niisugune, et kõige suurem grupp kohalikel valimistel osalejaid on koondunud erakondade nimekirjadesse. Mina väidan, et see erakondade nimekirjas olemine on kohalikele poliitikutele suurel määral pealesunnitud olukord. Mingil moel on nad üles ostetud. Kui oleks täiesti vaba valik, siis väga paljud nendest, kes on praegu erakondade kohalike nimekirjade kaudu volikogudesse valitud, tõenäoliselt kehtaksid õlgu ja ütleksid, et tegelikult me tahame ise olla ja miks me ei võiks selle emaerakonnaga lihtsalt niisama vaba koostööd teha. Meie idee on mingil moel ka erakondade sõltlasteks ja võib-olla isegi kergelt orjusesse sattunud kohalike poliitikute vabastamine. See orjastamise probleem on üldse keeruline. Eks meiegi ole suurel määral oma erakondade orjad, siin Riigikogus aga fraktsioonide orjad. Teoreetiliselt on meil õigus käituda nii isemeelselt, kui me tahame, aga praktikas see niimoodi ei käi. See on üks osa väga tähtsast küsimusest, kui suur on ikkagi kandideerimis- ja käitumisvabadus meie demokraatlikus poliitilises süsteemis. Mina väidan, et need asjad ei ole kaugeltki mitte korras.

11:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Heljo Pikhof, palun!

11:58 Heljo Pikhof

Aitäh, austatud juhataja! Komisjoni protokollist võime lugeda Külliki Kübarsepa vastust. Ta ütles, et valimisliidud toimivad praeguste õigusaktide kohaselt seltsingulepingu alusel ning neil puudub juriidiline vastutus, tegevustoetuse rakendamise korral aga on oluline, et ka valimisliidud saavutaksid juriidilise isiku staatuse. See tähendab seda, et demokraatia Vabaerakonna moodi on see, et valimisliitudele antakse juriidilise isiku staatuse ja nad muutuvad kommunaalparteideks. Jüri, teie inimesed kandideerivad valimisnimekirjades. See annab Vabaerakonna liikmetele võimaluse saada tegevustoetuse näol lisaraha, valmistumaks Riigikogu valimisteks. Miks te olete valinud nii hämara ja ebademokraatliku tee?

11:59 Jüri Adams

Ma tänan! See on niisugune kahtlustus, et meie eelnõu eriti salakaval idee on see, et ka Vabaerakond saaks salaja oma käe sügavale riigi rahakotti torgata. No tühja sellest! Aga isegi kui see peaks nii olema, siis oleks see väga kauge tuleviku võimalus. Nii et ma ei pea seda eriti tõenäoliseks.

Mis puudutab komisjoni protokoll, siis selles on terve rida küsimusi, mis tuleks selgeks rääkida nende inimestega, kes on tegutsenud või tegutsevad praegu Riigikogu õiguskomisjonis. Kunagi tehti Eestis võlaõigusseadust. Selle seaduse kõikvõimalike lepingutüüpide seas nimetatakse ka seltsingulepingut. Seltsing ei olnud tookord mitte asi iseeneses, vaid millegi puudumine, ja nimelt juriidilise isiku staatuse puudumine. Kui mingi inimeste rühm mingisugusel põhjusel otsustab ühiselt tegutseda ja teha ka ühiseid rahalisi kulutusi, siis jurist nimetab seda rühma seltsinguks. Nead ise nimetavad seda ükskõik kuidas või ei nimeta üldse mitte – sellel ei ole mingisugust tähtsust.

Vahepealsetel aastatel on mitmesugused inimesed – võib-olla proua Pikhof teab paremini, mis siin siis juhtus – seda seltsingu mõistet väänanud ja antud sellele tähendusi, mida algselt ei ole mõeldud. Ma ei tea, mida fraktsioonikaaslane Külliki Kübarsepp komisjonis täpselt ütles ja mida protokollija üles märkis. Aga ma tahan juhtida tähelepanu kahele asjale. Üks on teoreetiline küsimus, mis põhjusel ei või kohalikel valimistel kandidaatide nimekirju üles seada kas üksikud juriidilised isikud – ma arvan, et mittetulunduslikud juriidilised isikud – või mitu juriidilist isikut ühiselt. Selle kohta ei ole meil vastust. Vabaerakonna fraktsioonis valitseb arvamus, et mittetulunduslikel juriidilistel isikutel võiks olla õigus kohalikke valimisnimekirju üles seada. Ma ei ole kuigi optimistlik, et me saavutame selle eesmärgi veel selles Riigikogu koosseisus, aga kui proua Pikhof ja teised meid aitavad, siis võiks seda üritada.

Teine asi on see, et juriidiliste isikute asutamise hullus algas pärast nõukogude aja lõppu põhiliselt ühest triviaalsest küsimusest: nimelt, kuidas on võimalik saada endale pangaarvet. Üksikisikuna me saame minna igasse panka ja paluda, et tehke mulle konto, aga kuidas me saame kambakesi seda teha? Pangad ütlevad reeglina, et tooge meile tõend, et te olete juriidiline isik. Nii et inimesed, kes on moodustanud praegu kehtiva seaduse alusel kohalikke valimisliite, ütlevad, et üks nende põhiprobleem on see, et nad ei saa oma pangas arvet. Muide, seltsingu puhul on täiesti normaalne, et kamp kasutab pangaarvet, mille on üks neist spetsiaalselt selleks avanud. Juriidiliselt tundub see olevat ideaalne. Seltsingute puhul on teine juriidiliselt ideaalne lahendus nn solidaarne vastutus. Kui üks niisugune juriidilise isiku staatust mitte omav kamp jääb kellelegi võlgu, siis võlausaldajal on võimalik võlg välja nõuda selle kamba üksikult liikmelt – ükskõik kellelt ja täies ulatuses. Kuidas võlga pärast omavahel jaotatakse, see on kamba liikmete omavaheline küsimus.

Ma püüdsin sellele küsimusele üldiselt vastata. Ma arvan, kui midagi väga ebatavalist ei juhtu, siis oktoobris ees seisvate kohalike valimiste eel praegu kehtivaid seadusnorme ei muudeta. Vähemalt ma ei näe, et võimul olev valitsuskoalitsioon ilmutab suurt tahtmist kiires korras mingit regulatsiooni avardada. Nende asjadega tuleb tegelda ka edaspidi.

Aga see kohaliku valimisliidu kui mittejuriidilise isiku või juriidilises keeles seltsingu idee tekkis ilmselt poliitilise kompromissina siis, kui Allar Jõks pidas oma võitlust valimisliitude säilimise eest. Ühelt poolt ju öeldi, et ei mingisuguseid kohalikke nimekirju, teiselt poolt neid nõuti. Siis leiti selline kompromiss, mis ei ole iseendast sugugi laitmatu. Hää lahendus ei ole, aga suurema häda on kohalike valimisliitude ebatäiuslik institutsioon kuidagi ära ajanud. Igal juhul kohalikul tasandil on meil demokraatia seis oluliselt parem kui Riigikogu tasandil.

11:59 Aseesimees Enn Eesmaa

Andrei Novikov.

11:59 Andrei Novikov

Aitäh, austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Teie eelnõu näeb sisuliselt ette Riigikogu kuluhüvitistega sarnase süsteemi sisseseadmist kohalikul, st volikogul tasandil. Varem olete siitsamast puldist iseloomustanud Riigikogu kuluhüvitiste süsteemi järgmiselt: "Nii kaotame me respekti Eesti riigi vastu ja ka oma valijate toetust. Vabaerakonna seisukohalt ütlen nii, et kui on selline alternatiiv, kas jätkub lõpmatu õudus või on võimalik teha õudne lõpp, siis me oleme pigem õudse lõpu poolt." Kas te ei arva, et te lähete selle eelnõuga oma varasemate põhimõtete vastu? Või on hoopiski nii, et teie varasemad põhimõtted pole muutunud ja varasemad initsiatiivid on ajendatud muudest, sageli populistlikuks peetavatest eesmärkidest?

11:59 Jüri Adams

Kui minu eesmärke saaks nimetada populistlikeks, siis see kõlaks päris kiiduna. Ma olen igasuguseid hinnanguid kuulnud, võib-olla see on kõige huvitavam. Samas ma ei näe, millist pöörast populaarsust mingisuguse valijagrupi hulgas võiks mina või minu erakonnakaaslased sellega saavutada.

Tegelikult siin päris vastuolu ei ole. Võrdlus Riigikogu kuluhüvitistega ei ole päris täpne. Riigikogu kuluhüvitiste süsteem on selline, et me teeme mingisugused kulutused, mille kohta me väidame, et need on Riigikogu tööga seotud ja vajalikud olnud. Siis esitame asjakohased kuludokumendid Riigikogu Kantseleile, kes peab neid hindama kehtivate juhendite põhjal ja siis tegema meile tagasimakse. Meie pakutud süsteem ei ole selline. Meie väljapakutu on risti vastupidine. Me ei eelda, et kohaliku valimisliidu esindajad, erakonna kohaliku üksuse esindajad või üksikkandidaadid teevad mingisuguse kulutuse ja siis esitavad kellelegi selle kompenseerimiseks arve. Teatud summa peaks hoopis kellelegi kätte ehk siis pangakontole laekuma ning selle kulutamine peaks käima vajaduse ja otsustamisprotseduuri järgi. Nii et sarnasus on ainult selles, et mingi raha liigub.

Ma hea meelega puudutan veel kord seda kuluhüvitiste teemat. Mul on olnud võimalus sellega natukene tegelda varasemates Riigikogu koosseisudes. Olen uurinud, kuidas see käis enne teist maailmasõda. Enne teist maailmasõda olid ka Riigikogus kuluhüvitised olemas, aga neid maksti väga piiratud määral. Näiteks siis, kui keegi sõitis Riigikogu esindajana komandeeringusse. Ütleme, et Riigikogu juhatus otsustas kedagi saata komandeeringusse Taani, et ta esindaks mingisugusel konverentsil Riigikogu. Siis oli täiesti võimalik, et kulu hüvitati. Praegused kuluhüvitised said alguse nõukogude aja lõpus, Ülemnõukogus, kus oli mitut liiki kuluhüvitisi. Mõni neist on taandunud, nagu esinduskulu, mis tähendas raha ülikonna või esindusliku kleidi ostmiseks, aga alles on jäänud takso- ja muud transpordikulud. Aga mingil perioodil, põhiliselt just peale aastat 2003, leidis aset kuluhüvitiste valdkonna plahvatuslik paisumine. Kuna selle tõttu tekkisid veidrad arusaamatused ja lausa skandaalid, mida ka ajakirjandus kajastas, siis on seda viimasel ajal tagasi tõmmatud.

Põhiline on ikkagi parlamendiliikmete tasustamise küsimus. On kaks võimalust. Üks on see, et parlamendiliikmetele makstakse üsna suurt, võib-olla isegi ebatavaliselt suurt palka ja öeldakse, et kõik oma tööga seotud kulutused kannad sa ise sellest palgast. Teine võimalus on, et makstakse suhteliselt väikest palka ja öeldakse, et kõik kulutused, mis töö tõttu tekivad, hüvitatakse. Eestis tehakse mõlemat asja korraga. Tähendab, tegu on ahnusega ruudus: palk on suur, enamiku kaaskodanike silmis lausa solvavalt suur, ja samal ajal on veel kuluhüvitised ka.

Selle vaidluse puhul on tehniliselt kõige raskem probleem reegel, mis otsustati põhiseaduse tegemise ajal. Pean silmas seda, et igasugused sellealase korra muudatused saab teha vaid ette: praegune Riigikogu koosseis saab muudatusi teha järgmise koosseisu jaoks. See ei ole kunagi töötanud. See ei ole kunagi toiminud, sest tavaliselt on niisuguste muudatuste peale hakatud mõtlema pool aastat enne Riigikogu volituste lõppu ja kui ka on midagi üritatud, ei ole üldiselt valmis saadud. Minu isiklik arvamus, mida ma olen korduvalt väljendanud, on see, et põhiseaduse mõte oli ikkagi keelata parlamendil iseenda sissetulekuid meelevaldselt suurendada. Öeldi, et kui te sissetulekut suurendate, siis järgmiste koosseisude jaoks. Minu arvates pole õige juriidiline tõlgendus, et parlament ei tohi mitte mingil juhul iseendale määratud rahasummade suurust vähendada.

11:59 Aseesimees Enn Eesmaa

Helmut Hallemaa, teine küsimus.

11:59 Helmut Hallemaa

Aitäh, hea aseesimees! Hea kolleeg ettekandjana! Aeg kaob, rõõmud küsimusi esitada õnneks jäävad, kuigi piiratud ulatuses. Ma lähen edasi sealt, kust ma pooleli jäin. Kõigepealt kaks väikest kommentaari. Reklaamikulud, millest sa hästi pikalt rääkisid, ei kao selle seaduseelnõu kohaselt kuhugi. Teiseks, härra Ernits tõlgendas numbraid nii, et praegu saavad erakonnad 5,4 miljonit eurot, aga selle seaduse 2013. aasta regulatsiooni järgi oleksid nad saanud 1,25 miljonit ehk umbes viiendiku, seega oluliselt vähem, kui siin mainiti. Aga mu küsimus puudutab § 4 "Tegevustoetuse eesmärgipärane kasutamine" lõiget 3, kus on päris huvitavalt öeldud, et muu hulgas ei ole tegevustoetust lubatud kulutada selleks ja teiseks. Aga kus on kirjas see põhiloetelu? Minu küsimus aga on sama lõike punkti 5 kohta, kus on öeldud, et seda raha ei või kasutada palgaliste töökohtade loomiseks või ülalpidamiseks. Kas ka lepingulised tööd kuuluvad siia alla? Näiteks kui me näeme ette reklaamiuuringuid, siis seal on ju tegu lepinguliste töödega.

12:58 Jüri Adams

Mul ei ole teile väga selget vastust, nagu te ise ka teate. Esiteks, ma ei ole selle valdkonna spetsialist. Teine asi on see, et eks need ole detailiseerimise või poliitiliste kokkulepete valdkonna küsimused. Siin on põhimõtteliselt väljendatud mõtet, et kohalikel valimistel ei tohiks tekkida palgalised kohad nagu erakondades. See fenomen ei tohiks korduda. Ma olin kunagi Tartu Linnavolikogu liige. Tartu volikogus ei olnud erakondade rühmadel kuni 2002. aastani palgalisi kohti. Me saime kasutada vaid volikogu üldpersonali abi. Aga Tallinnas oli see samal ajal teisiti. Ma olen tundnud vähemalt ühte omaaegset Isamaaliidu liiget, kes oli palgal Tallinna volikogu juures. Ma ei tea täpselt, kes talle palga maksis, aga tõenäoliselt ei maksnud seda mitte Isamaaliidu fraktsioon, vaid ikkagi volikogu.

Kui me äkki otsustame niimoodi, et me peame tingimata Eesti riigi tuleviku huvides just selliseid palgalisi töökohti looma, siis eks arutame selle läbi. Kui te veenate mind, et see on vajalik, siis toetan ka mina teid ja tehkem niimoodi. Aga üldiselt ma arvan, et poliitika tegemiseks antud raha ei tohiks olla seotud kellegi igapäevase leiva teenimisega. Need asjad tuleks lahus hoida. Vastasel juhul hakkab ilmnema fenomen, mida me mäletame nõukogude ajast ja mida nüüd on viimase 12 aasta jooksul täheldatud mitmes suuremas linnas. Juhtunud on nimelt see, et algselt apoliitilised ja professionaalsed linnaametnikud või vähemalt nende ladvik ehk aselinnapead ning osakonnajuhatajad on domineerivatest erakondadest väga mõjutatud. Kõik need suhted on omavahel läbi põimunud. Kunagi apoliitilised linnaametnikud on astunud erakondade liikmeks ja ametiredelil tõusnud. Tallinna valitsevadki praegu sellised inimesed. Ajakirjanduses aeg-ajalt väidetakse, et Keskerakonna valitsemisajal on Tallinnas linnaametnike kohad politiseeritud. Aga võib-olla oli vastupidi? Võib-olla just need karjäärihimulised linnaametnikud korrumppeerisid suhteliselt eluvõõraid Keskerakonna poliitikuid siin linnas.

Ma ei tea, mis saab. Igal juhul 1990. aastatel, kui Eesti riigi iseseisvus oli taastatud, valitses idealistlik arusaam, et Eestis peavad valitsemistegevuses osalema kahte sorti inimesed: poliitikaga otseselt mitte tegelevad professionaalsed ametnikud, kellel ei oleks keelatud mõnda erakonda kuuluda, aga nad ei tohiks olla erakondade karjääripoliitikud, ja teisest küljest karjääripoliitikud, kelle asi on töötada hea valimistulemuse nimel. See arusaam hakkas umbes 15 aastat tagasi segaseks muutuma. Ma tean, et Tartus inkorporeerusid kõikide linnavalitsuse osakondade juhatajad, kes tahtsid karjääri teha, Reformierakonna kohalikku nomenklatuuri ja nad tõusidki üsna kõrgetele kohtadele. Mõni sai hiljem isegi ministriks. Näiteks oli meil siin härra Hanson, kes oli linna rahandusosakonna juhataja ning hiljem sai kuulsaks kaitseministriks oma portfelli kaotamisega, mis on arvatavasti üks anekdootlikumaid lugusid. Tallinnas on see protsess veelgi kaugemale jõudnud.

Kas me oleks suutnud seda ära hoida, et need kaks, kohalik võim ja poliitika, omavahel põimuvad ja kokku kasvavad? Kas me oleksime äkki suutnud hoida neid eraldi? Minu meelest oleks see Eestile väga palju kasu toonud, kui me ei oleks lasknud sel taaskokkukasvamisel tekkida. Kui poliitika struktureerset analüüsi teha, siis näeme, et taaskokkukasvamine ei erine väga palju sellest, mis toimus Tallinna Rahvasaadikute Nõukogu Täitevkomitees 1970. aastatel. Lood ei ole ju praegu kuigi palju teistmoodi. Meil on paarisrakendid, kuhu on kokku pandud professionaalsed poliitikud ja justkui professionaalsed ametnikud, kes veavad ühte ja sedasama vankrit ning kõrvaltvaatajal on hirmus raske vahet teha, kumb on kumb.

12:58 Esimees Eiki Nestor

Külliki Kübarsepp, palun!

12:58 Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea esimees! Hea ettekandja! Minu hinnangul on poliitika tegemine praegu ainult erakondade pärusmaa. Vaatame Riigikogu valimisi! Kui me räägime rahastamisest ja üldse konkurentsivõimest kohalikul tasandil, siis samamoodi on eelised loodud erakondadele. Meie eelnõu eesmärk on seda vahet kohalikul tasandil natuke vähendada. Mis sa arvad, kas valimisliitude lubamine, mitmesuguste alternatiivsete kodanikenimekirjade lubamine Riigikogu valimistel on mõeldav ja otstarbekas?

12:58 Jüri Adams

Muidugi on see otstarbekas. Õigemini pole see poliitiliselt mitte ainult otstarbekas, vaid ka hädavajalik. Vastasel juhul on tagajärg osa kodanikkonna või valijaskonna võõrdumine. See tuleb igal juhul. Muidugi

oleksid alternatiivsed nimekirjad mõeldavad. Paraku on meil 12 aastat valitsenud n-ö konkurentide takistamise põhiideoloogia. Kusjuures see on kummaline, sest väikese tähtsusega konkurendid ei ole ju väga konkurendid ja poliitikas on ammu teada, et konkurendil on vähemalt sama oluline tähtsus nagu nakkushaigusi täis ühiskonnas vaktsineerimisel. Kui väike vaktsineerimine ära tehakse, siis ollakse pärast seda suurema tõenäosusega terve. Nüüd, Reformierakonnal on käes oma vaktsineerimisperiood. Ma ei tea, kui kiiresti ta sealt välja tuleb. Usun, et selle koosseisu ajal veel mitte.

Aga jah, see oleks hea. Milliseid süsteeme kasutada? Siin on küsimus muidugi selles, et Eestis on erakonna mõistet fetišeeritud. Sellest on tehtud juriidiline termin. Mujal maailmas kutsutaksegi seltskonda, kes osaleb valimistel, erakonnaks. Meil on Eestis vastupidi. Kedagi kutsutakse erakonnaks ja siis ta võib-olla osaleb valimistel, võib-olla aga mitte.

Ma mäletan, Eesti Kongressi ajal vaieldi, kuhu Eesti õigus suundub. Ameerika poliitikas kasutatakse üht toredat kõnekäändu. Ma ei oska seda inglise keeles öelda, aga ma ütlen seda eesti keeles. Eestikeelne tõlge on selline, et kui sa näed ühte olendit, kes paterdab nagu part, präaksu nagu part ja näeb ka välja nagu part, siis ta ongi part. Niimoodi! Aga Eestis on nii, et esiteks see olend võib präaksuda, aga võib-olla ei präaksu, ta võib-olla paterdab, aga võib-olla ei paterda, ta näeb välja nagu part, aga võib-olla ei näe ka, ent tal peab olema spravka selle kohta, et ta on part. Kui spravka on olemas, siis ülejäänud tunnused ei ole väga olulised. Ja Eestis saab selle spravka nii, et meil on olemas erakondade register ja see, kes suudab sinna sisse ronida, on erakond.

Ma juhin tähelepanu sellele, kuidas on meie naaberriigis Soomes. Soomes on niimoodi, et kui riigis on parlamendivalimised, siis erakonnal, kes oli eelmises parlamendi koosseisus, on õigus nimekiri üles seada. Sellel, kes eelmises koosseisus ei olnud, aga oli üle-eelmises Eduskunna koosseisus, on ka õigus. Tähendab, üks kord jäi vahele, ei vedanud, ei saanud sisse. Aga kuidas on uutega? Nendega on väga lihtne. Nimelt, keegi peab koostama valimisnimekirja ja hakkama allkirju koguma. Erakonna nimekirja moodustamiseks piisab kahest inimesest. Näiteks mina ja härra Hallemaa võiksime, kui me oleksime Soome kodanikud, panna pead kokku ja teha järgmise Eduskunna valimise nimekirja. Meil on vaja täita üks tingimus: Soome seadus nõuab, et kahe või kolme kuu jooksul me peame koguma Soome kodanikelt 5000 toetusallkirja. Siis me saame selle õiguse. Neid allkirju ei koguta mitte allkirjalehtedele. Võib-olla nüüd käib see elektrooniliselt, aga enne olid pappkaardid, kuhu iga inimene kirjutas oma nime ja isikukoodi. Ning kui neid nimesid oli vähemalt 5000, siis sai ettevõtmisest asja.

Minu arust see on täitsa mõistlik süsteem. Miks me ei võiks Eestis sama süsteemi peale üle minna? Mispärast me peame jamama selle kõigega, mida meilt praegu nõutakse? Vabaerakonnana me punnitasime kokku viissada liiget, me koostasime kõik need lollakad programmipaberid, mida tegelikult keegi ei loe, ja seda vaid selleks, et me saaksime esitada kandidaatide nimekirja.

2019. aasta valimised on varsti tulemas. Kui me seda süsteemi ära ei muuda, siis mitte kellelgi peale nende, kes hiljemalt tänavu suvel hakkavad tegelema uue erakonna moodustamise, liikmete kokkuajamisega ja kõige selle muu jamaga, mida Eesti seadus nõuab, ei ole mitte mingisugust šanssi oma nimekirja järgmiseks Riigikogu valimiseks üles seada.

12:58 Esimees Eiki Nestor

Tiit Terik, palun!

12:58 Tiit Terik

Täna, härra esimees! Lugupeetud ettekandja! Ma mäletan vist õigesti, et te olete erakondade rahastamist riigieelarvest kritiseerinud ja seda mitte kõige mõistlikumaks pidanud. Nüüd soovite seda praktikat laiendada kohalikule tasandile. Teie ettekannet tähelepanelikult kuulates jäi mulle kõrvu ka see, et te hindasite võimalusi erakonnale antud vahendite kasutamist kontrollida suhteliselt väikeseks, et mitte öelda olematuks. Eks tegu ole organisatsioonisisese demokraatia küsimusega. Aga mind huvitab, kuidas te peate võimalikuks vahendite kasutamist kontrollida olukorras, kus valimisliidud ei ole juriidilised isikud. Erinevalt erakondadest on valimisliidud väga ebapüsivad kooslused. Nende tegevus on nähtav just valimiseelsel perioodil, siis nad aga kaovad neljaks aastaks areenilt. Kuidas teie arvates see kontroll võiks käia?

12:58 Jüri Adams

Mida öelda? Kõigepealt, teie sissejuhatus oli nii ilus! Kui teil on võimalik minu ettekandest leida terveid lõike või lauseid, et kritiseerida minu seisukohti või minu fraktsiooni või erakonna seisukohti, siis on mul

päris hea meel. Kasutage seda, see toob meile kindlasti tähelepanu juurde ja aitab kaasa meie tööle! Kui aga päris ausalt öelda, siis ega mul head vastust teile anda ei ole. Kui meie eelnõu peaks saama põhimõttelise toetuse ja minema edasisse menetlusse, siis on tõesti üks tehniline küsimus, kes ja kuidas hakkaks kontrollima. On mitmesuguseid variante. On pakutud, et sobivaim kontrollorgan võiks teatud volituste, ülesannete ja personali lisamise korral olla olemasolev Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon. Aga kindlasti see ei ole ainuke võimalus, on muidki.

Ausalt öeldes ma ei usu, et mingisugusel ka kõige halvemal juhul võiks olla midagi hullemat kui praegune täielik kontrollimatus. Ometi antakse erakondade juhatuste käsutusse hiigelsummad. Minu arvates ei ole võimalik, et selles valdkonnas saab midagi minna veel hullemaks, kui praegu on.

12:58 Esimees Eiki Nestor

Heljo Pikhof, palun!

12:58 Heljo Pikhof

Aitäh! Austatud ettekandja! Seltsingu puhul on teatavasti nii, et täna olen sinuga, homme ei ole. See on ka üks põhjus, miks pangad seltsingutele kontosid ei ava. Minu küsimus on aga selline. Oletame, et ühe valimisliidu eesotsas on Vabaerakonna liige, kes saab 3000 häält, ning tänu temale saab sisse veel seitse inimest vähemate häältega ja nad lepivad kokku, et see raha läheb tolle Vabaerakonna liikme kontole. Nüüd, kolme kuu pärast on kõik inimesed informeeritud, kõik valimisajad, mis on vaja teha – inimesi teavitada jne –, on tehtud, aga see Vabaerakonna liige ei tegutsegi enam kohalikul tasandil, vaid läheb sealt minema. Kuidasmoodi seda raha kätte saada? Minu meelest on see eelnõu täiesti läbi mõtlemata.

12:58 Jüri Adams

Oh jah, proua Pikhof! Vahest see päris läbi mõtlemata ka ei ole. Kuigi jah, võib-olla tõesti ei ole see piisava põhjalikkusega läbi mõeldud. Mis ma oskan teile ütelda? Meie fraktsioonist on seda ideed, et kohalikel valimisliitudel peaks olema võimalik saada juriidilise isiku staatus, kõige rohkem propageerinud Külliki Kübarsepp. Aga ma pean teile ütleva, et paremat näidet, kui teie praegu töite, viidates, et seltsingu staatus sobib üsna halvasti kõnealuseks ülesandeks, ei ole ma kuulnud. Juriidilise isiku staatus oleks tõesti parem. Aitäh! Kui mult keegi selle kohta küsib, siis teie loal kasutan ma edaspidi sedasama näidet, viidates muidugi teile.

12:58 Esimees Eiki Nestor

Andres Herkel, palun!

12:58 Andres Herkel

Aitäh, härra esimees! Austatud ettekandja! Ma tulen tagasi rahastamise ebavõrdsuse juurde. Sellel probleemil on õige mitu tasandit. Kõigepealt on see erinevus, mis on parlamenti juba kuuluvate, luksuslikult rahastatud erakondade ja alles tekkinud erakondade vahel, kes siia ei kuulu. Kohalikel valimistel erakondade nimekirjad saavad seda raha kasutada, kodanike loodud valimisliidud ei saa. Ja päris suur erinevus tuleneb ka sellest, et osa kandidaate kasutab üsna häbenematult administratiivset raha – ministrid, Riigikogu liikmed, maavanemad jt –, osal aga see võimalus kas puudub või nad on lihtsalt ausad. Kuidas kogu see problemaatika haakub poliitilise korrupsiooni teemaga?

12:58 Jüri Adams

Ma alustan tõdemusega, et teie võib-olla juhuslikult öeldud väljend – osal inimestel kas puudub võimalus seda raha kasutada või nad on lihtsalt ausad –, on nii ilus, et ma püüan seda meelde jätta. See on tõeliselt mõnus! Aga üks vaene mees ja rikas mees ongi erinevate võimalustega. Samas, poliitikas ei tähenda see seda, vähemalt demokraatlikus ühiskonnas, et vaesel mehel ei ole üldse mingisugust šanssi. Üldiselt oma toetajatelt mitte ainult häälte hankimine, vaid nendelt ka valimiskampaania minimaalsete kulude katteks vajaliku raha kokkukorjamine kuulub minu arvates normaalse poliitikatöö juurde.

Kõige rohkem on meie lehelugejad arvatavasti kursis sellega, mis toimub Ameerikas kõikide valimiste, ka presidendivalimiste ajal, kui tohutu energia kulub kampaania eel või selle algusfaasis toetusraha hankimiseks. Ma küll ei tea, kuidas see täpselt käib. Justiitsminister Reinsalu arvab siiaamaani, et

Ameerikas ei ole lubatud juriidiliste isikute annetused. On küll lubatud! See on alati olnud lubatud, ainult et kasutatakse niisugust nn vahemeetodit, et kui üks firma tahab teha näiteks 10 000-dollarise annetuse, siis ta ei saa seda teha mitte otse. Ta peab andma selle raha kümnele oma firma töötajale ja iga töötaja teeb siis 1000 dollari suuruse annetuse. Nendel on niisugune naljakas süsteem.

Võrdsete võimaluste küsimus on suurel määral ka küsimus sellest, kuidas me tahame kedagi aidata. Kui me näiteks annaksime kampaaniaks kõigile võrdselt aega end riigitelevisioonis tutvustada, siis astuksime suure sammu edasi.

Nüüd aga poliitilisest korruptsioonist. Poliitilise korruptsiooniga on niisugune asi, et meil on Eestis isegi kriminaalkoodeksis selleteemalisi paragrahve, aga üldiselt käsitleb korruptsioonivastane seadus ainult ühte, seda kõige traditsioonilisemat korruptsiooni liiki, nimelt ametnike korruptsiooni. Korruptsioon poliitikas ja korruptsioon ärimaailmas aga on meil üsna vähe käsitletud. Eestis on tõsiselt kahtlustatud, et meil on praktiseeritud seaduste või mingite muude normide või otsuste tegemist altkäemaksu eest. Samas pole minu teada ühtegi näidet, et keegi oleks suutnud tõestada, et mingisugune ärimeeste grupp tuli suure rahakotiga mõne parlamendierakonna juurde ja ütles, et vaat, te saate selle koti ja teete meile nüüd sellise sisuga seaduse. See on niisugune suhteliselt hüpoteetiline võimalus. Inglismaal olid küll kümnekond aastat tagasi mingisugused nutikad vahemehed, kes hakkasid Inglise parlamendi ja ärimeeste vahel selliseid diile vahendama, aga kukkusid üsna varsti sisse.

Poliitiline korruptsioon on Eestis kindlasti olemas ja sel on vähemalt kaks väga selget alaliiki. Üks on seesama, millest ma olen siin juba üle tunni rääkinud: see on erakondade riiklik rahastamine. Seda raha antakse liiga palju ja liiga vabalt. See summa on 5,4 miljonit aastas ja see on enneolematu! Meie teada ei ole Euroopas ühtegi riiki, kus vastavalt parlamendivalimiste tulemustele jagatakse erakondadele nii palju raha. Pingereas järgmised Euroopas saavad vähemalt kolm korda vähem.

Kui me 2015. aasta valimiste järel pidasime Reformierakonnaga valitsuslääbirääkimisi, siis me tõstatasime sama küsimuse. Tookord kinnitasid Taavi Rõivas ja teised meile, et me eksime. Nad tõid meie ette ühe noore Välisministeeriumis töötava mehe, kelle nime ma ei suuda praegu meenutada, ja tema ütles, et ta teab väga hästi seda, kuidas Islandi saare peal Islandi Vabariik erakondi toetab. Islandis olevat suhteline toetus palju suurem kui Eestis. Minul ei ole õnnestunud seda väidet kontrollida. Islandi keelt ma ei oska, tuttavaid seal ei ole. Sellelt noorelt mehelt ma palusin mingisuguseid kirjalikke kinnitusi, aga tal on olnud ilmselt palju muud tähtsatat teha. Kui ta mind kuulab, siis teadku, et ma olen ikka veel huvitatud nende tõendite saamisest. Võib-olla on tõesti niimoodi. Island on niisugune väga-väga eriline riik.

Minu arvates Eesti n-ö *grand*-poliitiline korruptsioon on selline, nagu on kõik suured ja hämmastavad vargused. Keegi Euroopa Liidus ei usu, et see, mis Eestis toimub, on võimalik. Sellepärast et keegi ei suuda seda tõsiselt võtta. Kui sa kinnitad, et Eestis toimub niisugune asi, siis vaadatakse sulle imeliku näoga otsa – mees, kes niimoodi räägib, on hull ja see on hullu jutt. Niisugune asi ei saa ju võimalik olla! Meie ulatuslik poliitiline korruptsioon ei ole jõudnud Euroopa teadvusesse. See on üks asi.

Teine oluline korruptsiooni valdkond Eestis on seotud kohalike omavalitsustega. Kohalikes omavalitsustes on meil korruptsiooni ilmselt mõõtnatult palju rohkem kui riigiasutustes. Samuti tundub, et tüüpiline on see nendes suurte linnade omavalitsustes, kus domineeriv poliitiline jõud on Keskerakond. Need on suurel määral venekeelsed linnad, alates Narvast kuni Tallinnani välja. Meie kaitsepolitsei on viimase 15 aasta jooksul imeliselt hästi töötanud ja paljastanud järjest uusi korruptsioonijuhtumeid. Arvestame aga seda, et tagantjärele korruptsiooni kindlaks tegemine, isegi kui tegu on kahtlustusega, hõlmab vahest kõige rohkem 5% tegelikult toimepandust. Ja kohtuotsuseni jõutakse võib-olla 1%-l juhtudest. Nii et tõenäoliselt on see jäämäe väga väikene tipp.

Mina olen väitnud, et kahjuks tuleb meil nende venekeelsete linnade kohalikus poliitikas ja kohalikus äritegevuses täheldada kaht asja. Esiteks, nõukogude aja halvad harjumused on neis püsinud tunduvalt paremini kui mujal. Teiseks on tunda survet meie suurelt idapoolselt naabermaalt, kes on tõenäoliselt majandusliku ja poliitilise korruptsiooni tšempion maailmas. Korruptiivse praktika surve ettevõtluses ja omavalitsuspoliitikas hõivatud venekeelsetele ringkondadele on tohutu suur. Ma olen väitnud ka seda, et arvuliselt on seda kõike küll raske hinnata, aga me oleme näinud, et Eestis võetakse tiiptasemel massiliselt altkäemaksu. Meil tuleb Tallinna linnapea kohtuprotsess. On olnud pistise võtmine. Meil tehakse vahet altkäemaksu ja pistise vahel. Altkäemaks on mängus siis, kui sa pead vastutasuks tegema midagi ebaseaduslikku, pistis aga siis, kui sa pead tegema midagi, mis on su igapäevane töö. Ukraina-Venemaa tüüpi pistise nõudmine on üsna levinud, eriti kui kellelgi on vaja kohalikul tasandil tegutsemiseks mingit litsentsi. Samuti räägitakse, et väga palju antakse pistist planeeringute

valdkonnas, aga mul ei ole jällegi kindlaid andmeid.

Kindlasti on olemas kohalike äriemeeste poolsalajased n-ö ühiskondlikud kassad, mille kaudu toetatakse domineerivat võimuerakonda või selle üksikuid liikmeid. Ja viimaks see, mille kohta meil on ka olnud piisavalt tõendeid: omavalitsuste jagatavate rahatoetuste osaline tagasimaksmine toetuste jagamise otsustajatele. Vene keeles on see *otkat* ja inglise keeles *kickback*, ametlik termin. Vaidlused käivad selle üle, mis on sellise korruptsioonivormi puhul n-ö normaalne suurus. Ma olin hiljaaegu Albaanias, seal sai mitme inimesega arutatud, kui suur see summa Ida-Euroopas on. Ma arvasin, et Eestis see võiks kümme protsenti olla. Selle peale öeldi, et ära siisugust juttu küll räägi, meie kodumaal on see ikka 60–70%. Nii et ma ei ole arvudes väga kindel, aga kõik need nähtused on olemas. Küllap varem või hiljem tuleb eriti Keskerakonnal, aga ilmselt ka mõnel teisel erakonnal, kellel on omavalitsustes samasuguseid probleeme, sellega iseendagi huvides tegeleda. Ei maksa arvata, et valijad on rumalad inimesed, kes mitte midagi ei näe ega oska isegi oletada. Isegi kui tegu on paljalt kahtlustega, isegi kui fakte ei ole teada, mõjub see erakonna valimistulemustele lõppkokkuvõttes halvasti.

12:58 Esimees Eiki Nestor

Krista Aru, palun!

12:58 Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Austatud ettekandja! Laupäeval oli Tartus valimisliitude konverents. Kuidas valimisliitude esindajad teie seaduseelnõu vastu võtsid? Te kindlasti tutvustasite seda seal. Mis olid need küsimused, millele tähelepanu pööрати? Ja milliseid samme tekkivad valimisliidud Riigikogult ootavad?

12:58 Jüri Adams

Proua Aru, ma ei oska teile vastata. Ma ei olnud seal ja ilmselt ka teie ei olnud. Ma olin parasjagu Albaanias ühel konverentsil, kus ma tegin ühe videoettekande Tartusse. Nii et ma ei tea, mis Tartus toimus. Ma sain eile selle konverentsi lingi Postimehe kaudu, aga ma ei ole jõudnud seda vaadata. Nii et peate seda küsima kelleltki teiselt.

12:58 Esimees Eiki Nestor

Peeter Ernits, palun!

12:58 Peeter Ernits

Aitäh, hea juhataja! Hea ettekandja! Teie lähenemine on laias laastus sümpaatne. On ilmselge, et Partsi valitsuse ajast peale on tsementeeritud väikese seltskonna ülekuldamine ja ebavõrdsed tingimused valimistele minnes. Aga Urmas Reinsalu ütleb valitsuse nimel saadetud kirjas, et 1,2 miljonit eurot tuleb jagada paljudele inimestele. Igaüks saab üldjuhul vähe ning ka raamatupidajate ja muude bürokraatide palgad tuleb sealt maha arvata. Pole nagu selget visiooni, kuidas selle ülesandega hakkama saada, ilma et bürokraatia hakkaks õilmitsema. Kuidas te selle lahendate?

12:59 Jüri Adams

Kõigepealt sellest arvamusest. Ma tunnen päris palju selliste arvamuste kirjutajaid Justiitsministeeriumist. Ega nende elu kerge ei ole, kui nad saavad poliitilise ülesande leida põhjendused meie eelnõule negatiivne hinnang anda. Nad tahavad ju palka teenida ega kavatse vabatahtlikult lahkuda. Nii on neil raske. Ma ise ei arva, et see bürokraatia ja tehniliste lahenduste probleem on tänapäeva e-riigi ajastul tõsine probleem. See ei ole kindlasti keerulisem, kui on kõik need aruandluse ja kontrolli probleemid, mida valdavalt samasuguste ülesannetega tegelevas Sotsiaalministeeriumis ja tema allasutustes lahendatakse. See poliitiline idee, et kui meil raha üleliia ei ole, siis on parem teda mitte laiali jagada paljudele väikestele rühmadele, vaid vähestele suurtele erakondadele – ma arvan, et see on loll ja demagoogiline idee.

12:59 Esimees Eiki Nestor

Andrei Novikov, palun!

12:59 Andrei Novikov

Aitäh, austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Te varem tõite näite, et kui inimene saab 40 000 häält ja kui aastas jagatakse toetust ca 2 eurot hääle kohta, siis saab kokku päris korraliku summa. Te ütlesite ka, et see ei oleks mingi kulude hüvitamine ehk siis mingeid tšekke esitama ei peaks. See raha lihtsalt kantaks arvele üle. Kuidas seda rahasummat peaks majanduslikus mõttes tõlgendama riik: kas see on selle inimese tulu, millelt tuleb tasuda tulumaks, või on see lihtsalt toetus või mingi muu asi?

12:59 Jüri Adams

Aitäh selle küsimuse eest! Alustan kaugemalt. Ma tahan rõhutada, et see eelnõu ei ole tingimata siht omaette. See eelnõu on üks võimalik meetod, mida me pakume teile, eriti neile, kes praegu võimul on, võimalikuks kompromissiks. Kui te ei taha teha tervet rehkendust, teeme siis poole. Kui ei taheta minna seda teed, et vähendada hüppeliselt erakondadele antavat rahasummat poole võrra, no tehkem siis niimoodi, et anname veerandi kohalikele omavalitsustele. Ning järgmine samm võiks olla, et anname veerandi n-ö poliitika sisutööd tegevatele sihtasutustele.

Siin oli kunagi erakondade juures tegutsevaid sihtasutusi (DASA-sid ja MASA-sid) puudutav eelnõu, mis kukkus läbi sellepärast, et kogu ülejäänud ühiskond sai aru, et kartellierakonnad kavatsevad endale mingite varjunimede all uue suure tüki juurde võtta. Aga kui minna seda teed, et sõlmida praegu Riigikogu erakondadele antava raha kasutamiseks poliitiline kokkulepe, et veerand antakse sedasorti sihtasutuste tegevuseks, nagu Saksamaal on poliitilised *Stiftung*'id, siis oleks hea. Miks mitte.

Ent te küsisite maksude kohta. Ma pean tunnistama, et te tabasite kõige nõrgemas kohas, mis minul isiklikult on. Kui mu fraktsioonikaaslane Andres Ammas oleks praegu siin puldis, siis tema suudaks sellele küsimusele vastata. Aga mina ei oska. Ma kujutan seda niimoodi ette, et riigis kehtivad ju mingid maksureeglid. On teatud väljamaksed, mis lähevad maksustamisele, ja teatud väljamaksed, mis ei lähe maksustamisele. Kui peaks tekkima uus liik väljamakseid, eks siis peaks langetatama poliitiline otsus, kummasse liiki see sissetulek kuulub. Mina tõenäoliselt ei hakkaks vastu vaidlema ühelegi mõistlikule variandile, mis siin saalis enamuse toetuse leiab.

12:59 Esimees Eiki Nestor

Monika Haukanõmm, palun!

12:59 Monika Haukanõmm

Täna, härra juhataja! Hea ettekandja! Täna meie ees olev kohaliku demokraatia toetamise seaduse eelnõu näeb ette ka seda, et kohaliku omavalitsuse valimistel parteide nimekirjades valituks osutunud inimesed muutuvad tulevikus iseseisvaks. See tähendab, nad ei sõltu enam nii palju parteide keskkontoritest ning võiksid rohkem ise otsustada ja oma valikutes palju vabamad olla. Mida selline muudatus võiks kaasa tuua? Kas me muudaksime sellega poliitilist kultuuri ja viiksime selle teisele tasandile?

12:59 Jüri Adams

Aitäh, see on hea küsimus! Kui Eesti iseseisvus oli taastatud ja hakkasid tekkima poliitilised organisatsioonid, kaasa arvatud need, kes valimistel oma nimekirja välja panid, siis ma olin ka ühe sellise loomise juures. See kandis nimetust Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei. Sel ajal käis Eestis suur vaidlus selle üle, millisel kujul peaksid tuleviku parteid olema üles ehitatud. Polemiseeriti, mis tüüpi sisestruktuuriga peaksid erakonnad olema. Leiti, et kommunistliku partei suur omapära oli see, et selle sisestruktuur ei olnud mitte territoriaalne, vaid lähtus töökohtadest ja asutustest. Sellepärast keelati meie erakonnaseaduse esimeses variandis sellised allüksused, lubati ainult territoriaalseid. Minu arvates see oli õige otsus ja see lahendus ei ole praegugi vananenud.

Milline on olnud hilisem areng? Hilisem areng on olnud selline, et meie erakonnad on muutunud liiga tsentraliseerituks. Maailmas on küllalt palju riike, kus ma olen viibinud, ja erakondi, millega olen kokku puutunud, mis on üles ehitatud hulga föderaalsema või liitlaslikuma struktuurina. Mitte nii, et on üks erakond, millel on kohapealsed allüksused Pärnu linnas, Tartu linnas, Paldiski linnas jne, vaid erakonnad on pigem kujunenud selliste üksuste liitumise teel alt üles. Sellisel juhul on kohalikud organisatsioonid üsna iseseisvad.

Minu mäletamist mööda oli kohalikel valimistel täiesti võimalik, et Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei

Tartu organisatsioon ei pidanud oma keskorganisatsioonilt luba küsima, kui ta tahtis Tartu Linnavolikokku esitada kandidaatide nimekirja. Ta ei pidanud paluma, et kirjutage alla, et te lubate meile seda. Seda tehti ise. Aga mingil ajal see muutus – see oli millalgi peale 2003. aastat – ning nii on ka meie erakonnaseadus üsna vastuoluline ja segane. Kui näiteks Viimsi valla reformierakondlased tahavad valimistel üles seada oma nimekirja – see on väga tõenäoline, eks ole –, siis nad seda formaalselt ise teha ei saa. Nad peavad paluma, et nende erakonna keskorgan või selle volitatud liige saadaks valimiskomisjonile paberid, kus on öeldud, et jah, selline idee on, selline nimekiri on. Nende esindaja määrab samuti erakonna keskorgan. See vist ei ole väga arukas korraldus. Ma ei tea, kes ja milleks kunagi niisugused sätted seadusesse kirjutas, aga need peaks ära kaotama. Kohaliku erakonna nimekirja ülesseadmine peaks ikkagi olema erakonna kohaliku ühenduse õigus või kui seda ühendust ei ole, siis omavalitsuses elavate selle erakonna liikmete ühisotsus. Ka oma esindajate määramine peaks olema kohapeal otsustatav.

See ei ole meie eelnõu põhiidee, aga üks praktiline rakenduslik probleem on see küll. Kui nüüd ette kujutada, et võluvitsa abil saab see eelnõu seaduseks, siis ta ei saa hakata tööle, kui me ei tee neid põhimõttelisi parandusi erakonnaseaduses. Ilmselt on midagi vaja muuta ka kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduses. Aga need on teisejärgulised küsimused.

12:59 Esimees Eiki Nestor

Igor Gräzin, palun!

12:59 Igor Gräzin

Aitäh! Sõbrad, see on väga kihvt seadus, mulle tõesti meeldib. Tegelikult on ta natukene pehmemene selles mõttes, et meie erakond on tegelikult alati olnud selle vastu, et riik üldse mingit erakonda rahastab. See on meie põhimõtteline seisukoht. Mispärast peab riik rahastama erakondi, kui meil on piisavalt korporatsioone, firmasid, pankasid jne, kes on tänu riigile oma kapitali teeninud? Just nimelt nemad – suurfirmad, korporatsioonid ja pangad – peaksid olema poliitilise tegevuse kõige tähtsamad rahastajad, nii nagu see on igal pool normaalses maailmas. See, kes aitab majanduslikule arengule kaasa, peab ka otsustama, kes majanduse arengule kaasa aitab ja kes mitte. Aga siin on üks konksuga küsimus. Palun ütle mulle, mida te mõtlete poliitilise tegevuse all, mida tohib finantseerida vaat sellest eelarvest! See poliitiline tegevus on natuke kahemõtteline.

12:59 Jüri Adams

Jah, ma olen nõus. Üldine tõdemus oli absoluutselt õige. Nii mina kui kogu ülejäänud Vabaerakonna fraktsiooni kamp – me oleme ühed pehmod. Ja sellepärast meil mitte miski ei õnnestu, tuleb tunnistada. Mis puudutab korporatsioonide poolt rahastamist, siis ma käisin mõni aasta tagasi juttu ajamas ühe erakonna kunagise juhiga. Mulle ei tule meelde, mis oli selle erakonna nimi ja mis oli selle juhi nimi. Aga mul on meeles tema sõnad, et kui ta omal ajal kuulis tollest hüppelisest riigi toetuse suurendamisest, siis tundis ta suurt heameelt ja kergendust. Ta ütles, et enne seda oli elu täiesti õudne. Tema kui erakonna esimehe kohustus oli vahetpidamata erakonnale kampaaniateks ja muuks tegevuseks toetuste kokkuajamine suurärimeestelt ja väiksemate firmade juhtidelt. Selle peale läks nii tohutult aega, et enam üldse millegi muuga tegeleda ei saanud. Teiseks need jutud, mida räägiti ärimeestest rahastajatega. Need rahaandjad nimelt kippusid esitama nõudeid, mida erakond pärast valimisi võimule tulnuna peaks täitma. Aga sisuliselt olid need nõuded tihtipeale nii lollid, et neid ei olnud poliitiliselt võimalik täita. Selles mõttes tähendas riikliku rahastamise kasv tema jaoks tema töökohustustest ühe kõige ebameeldivama osa eemaldamist ja ta tundis selle üle väga suurt rõõmu. Nüüd, mida tähendab poliitiline tegevus. Jah, see on tõsine küsimus. On üsna kindel, et me võime enam-vähem saavutada kokkuleppe, mida ei tohiks rahastada. Mõned asjad võiksid olla keelatud. Meil on päris kindlasti võimalik teha üsna pikk loend asjadest, mille puhul me oleme täielikult ühte meelt, et nendeks ei tohi seda raha kasutada. Näiteks me rääkisime fraktsioonis seda eelnõu ette valmistades, et kõikvõimalikud elanike arvamuse küsitlused peaksid sinna alla käima, samuti oma poliitiliste kavade tutvustamine, suhtlemine valijatega, ilmselt ka mingi selgitava kirjanduse trükkimine ja veel igasugused muud asjad, mis tänapäeval eeldavad elektroonilist suhtlemist.

Aga nende kahe äärmise rühma vahele, milles me suudame ilmselt suhteliselt kergesti kokku leppida, jäävad mingid vahepealsed asjad, mille osas meil ei ole kindlust. Vähemalt minul ei ole kindlust, kust lähevad piirid. Osa me suudaksime ilmselt selgeks vaielda, aga ikka jäävad mingisugused

täpsustamisküsimused. Me oleme suurel määral ka Läti eeskujul otsustanud, et ei üritagi väga täpselt seda nimekirja kokku panna. Lõpliku täpsustamise üldpõhimõtete raamides jätkaks tegelikku kontrolli ja järelevalvet tegeva asutuse ülesandeks. Ega see kerge ei ole. Aga samal ajal ei tohiks see ka võimatu olla.

12:59 Esimees Eiki Nestor

Eerik-Niiles Kross, palun!

12:59 Eerik-Niiles Kross

Hea juhataja! Hea kõneleja! Mul on selline sisulis-vormiline küsimus. Te olete eelnõu eesmärgina kirja pannud, et seadus peab kehtestama uue toetuste süsteemi. Tavaliselt on uute seaduste eesmärgid sõnastatud strateegilisemalt. Lihtsalt suvaline näide: keskkonnaseadustiku üldosa seaduse eesmärk on keskkonnahäiringute vähendamine, autoriõiguse seaduse eesmärk on tagada kultuuri järjepidevus, kultuurisaavutuste kaitse jne. Seletuskirjas te ütlete, et selle eelnõu eesmärk on õiglasem süsteem. Kui teie üldine seisukoht on, et kõik need riiklikud toetused erakondadele on üleüldse saatanast ja tuleks ära kaotada – ja mina üldiselt jagan arvamust, et need pigem takistavad demokraatiat kui laiendavad seda –, siis miks te arvate, et nende toetuste viimine kohalikule tasandile demokraatiat kohapeal tugevdab?

12:59 Jüri Adams

Härra Kross, ilmselt oli teil muud teha, nii et te kogu selle aja, mis ma siin puldis olen rääkinud, ei ole kohal olnud. Seega pean mõnda asja kordama. Ma ei ole päris kindel, et riik ei peaks selleks üldse raha eraldama. Sellel kõigel on oma ajalugu. Kui Eesti iseseisvus oli taastatud, siis oli meil üks periood, kus erakondade rahalised võimalused olid äärmiselt erinevad. Meil oli poliitilisi jõude, kes kasutasid oma poliitilise tegevuse baasina nõukogudeaegsete asutuste mustasid kassasid, ja oli teisi, kes tulid antikommunistlikust opositsioonist. Olid noorterühmad, kellega teiegi kindlasti kokku puutusite ja kes pidid välja mõtlema hoopis teistsuguseid meetodeid. Järgmine periood oli see, kui erakondadel tekkisid oma struktuurid ja oli vajadus neid ülal pidada. Veel ei olnud võimalik teha seda erakonna liikmete isiklike annetuste või liikmemaksude abil. See aeg ei olnud veel käes. Enamik inimesi olid väga vaesed ja erakondadesse kuulus vähe rikkaid annetajaid. Siis tekkiski objektiivne vajadus riigi rahaabi järele. Kui kaugele me praegu oleme jõudnud? Me oleme jõudnud olukorda, kus eraannetuste hankimine ja saamine on muutunud teisejärguliseks. Mõnes erakonnas on see hoopiski ära kadunud ja liikmeskonnas samuti. Ma olen põhimõtteliselt teiega ja ka härra Gräziniga nõus, et tuleks katsuda need toetused taas elustada. Ei ole hea, kui neid ei ole. Muu hulgas on see ka informatsiooni küsimus. Me ei saa iial teada, mida meist tegelikult tahetakse või arvatakse, kui me ei saa seda mõõta meile laekuvate rahaliste toetustega.

Järgmine küsimus on see, et kui praegu on Eesti ühiskond märksa rikkam, siis kas me ei peaks hakkama poliitika rahastamiseks kasutama sedasorti massiliste väiketoetuste kogumist, nagu nüüd on tavaline. Muide, esimese Eesti Vabariigi ajal, enne teist maailmasõda erakonnad finantseerisid ennast suurel määral kahest allikast: esiteks oli ajalehtede väljaandmisest tekkinud kasum ja teine allikas olid korjandused, mida tehti kõikvõimalikel kontsertidel ja etendustel. Tänapäeval käib see teistmoodi. Näiteks helistad numbrile xxz ja annetat 25 eurot, helistad teisele numbrile ja annetat 5 eurot. Neid asju saaks ju proovida edasi teha.

Kas ma unustasin midagi ära? Ma ei teinud märkmeid. (Eerik-Niiles Kross kommenteerib saalist.) Praegu laekub ka tänu teile teie erakonna pangakontole igal aastal 53 000 eurot. Teil, härra Kross, aga ei ole selle 53 000 euro kulutamise osas võimalik kaasa rääkida. Kas te olete oma erakonna juhatuses? Ei ole. Siis tõenäoliselt ei saa te kaasa rääkida. Te võite muidugi silmapaistva erakonnaliikmena soovitada seda või teist või kolmandat, aga teie ei ole otsustaja. Mina olen veendunud, et kas kogu see summa või mingi osa sellest tuleks anda väikeste ja väga palju rahakulutamise vigu tegevate erakondade juhtgruppide asemel laiemale otsustajateringile. See oleks samm õiges suunas.

Muidugi, tõsi on see, et maailmas on ikka nii, et kui kuskil on raha, siis selle järele sirutuvad alati käed. Kui kuskil raha jagatakse, siis kindlasti tekib ka raha valesti kasutamise juhtumeid. Neid ei ole võimalik ära hoida. See käib rahaga alati kaasas. Komisjonis konstrueeriti ka selline näide, et kohalikel valimistel saab kõige populaarsem poliitik oma valimisringkonnas, näiteks Lasnamäel, nimekirja etteotsa ja kogub 40 000 häält. Ja kui meie eelnõu peaks nõiavitsa väel saama seaduseks, siis saaks see inimene enda kasutusse 80 000 eurot ja küll see oleks kole. Võiks jah kole olla! Ka minule oleks ehk esiteks see

poliitika ebameeldiv, teiseks ehk see poliitik ise ebameeldiv ja ma arvan, et seda raha võidaks kasutada põhimõtteliselt vaeleks asjaks. Aga kui kogu Eesti peale oleks vaid see tõrvatilk meepotis, siis oleks olukord ikkagi parem.

12:59 Esimees Eiki Nestor

Igor Gräzin, palun!

12:59 Igor Gräzin

See oli tore, et sa juhtisid tähelepanu ühele kurvale asjaolule meie erakondade ajaloos. Meie erakondade peasekretärid ei ole viitsinud tööd teha, ja ongi jama. Ma tahan rõhutada ühte asja. Me jookseme siin minu arvates natuke umbe, kui me ei täpsusta üht asja. Näiteks, et sa ei saa seda raha, kui sa loobud volikogus koostööst oma nimekirjakaaslastega. Minu volikogu kogemus on, et mina ei ole kunagi loobunud koostööst nimekirjaga, nimekiri on loobunud koostööst minuga, kusjuures erinevalt nimekirjast on minul alati õigus olnud. Nüüd teiseks, poliitikatöös peaks saama seda raha kasutada. Aga kujutad ette, minu arust on poliitikatööd pärast seda, kui sind on valitud, juba vähe. Siis on vaja teha omaavalitsuse haldamise tööd jms. Sellepärast ma küsin, mille poolest see raha erineb kuluhüvitistest, mida kasutatakse töö tegemise kulude katmiseks.

12:59 Jüri Adams

Ma tänan selle küsimuse eest! Ka mina kuulun nende poliitikas tegutsejate gruppi, kes arvavad, et enamasti on neil õigus olnud ja eksinud on inimesed, kes on neile vastu vaieldud. Aga see selleks. Siin on terve rida vaieldavaid küsimusi. Me vaidlesime ka oma fraktsioonis. Mina kujutan oma elukogemustele toetudes ette, et igasuguse raha puhul peab nendel isikutel, kes on konkreetse raha saamisel võtme- või sümbolisikud olnud – olgu nad volikogu või Riigikogu liikmed –, olema mingisugune kaasaraäkimise õigus. Võib-olla see peaks piirduma näiteks ainult vetoga – kõige pehmem lahendus –, aga see õigus peaks olema. Ma arvan ka seda, et ei oleks sugugi paha niisugune lahend, et kui üks volikogu fraktsioon saab teatud summa, aga nende n-ö mitte eksiv liige eraldub nendest, siis temaga peaks tema rahaosa kaasas käima. Veel olen ma siiaani arvamusel, et siin Riigikogus on erakordselt ebademokraatlik ja mittemõistlik selline kord, et kui näiteks mina astun välja Vabaerakonna fraktsioonist ja lähen sinna akna alla pinki, siis ma lähen teistega tülli ega saa sinna mingisuguseid Riigikogu töö toetuseks antavaid summasid kaasa. Kõik jääb nende kätte, kes eksisid ega suutnud mind kinni hoida.

13:58 Esimees Eiki Nestor

Monika Haukanõmm, palun!

13:59 Monika Haukanõmm

Täna, härra juhataja! Hea ettekandja! Eelnõu § 4 lõige 3 pakub välja loetelu, mida ei tohi selle rahaga peale hakata. Selles loetelus on seitse punkti. Palun selgita, miks just selline valik! Alati on ju võimalik midagi juurde panna ja midagi maha võtta.

13:59 Jüri Adams

See nimekiri on lühikene, tõsi. Eelnõu varasemates variantides oli see märksa pikem. Eks me arutasime neid asju ja vaidlesime, lõpuks jäid kirja konsensuslikud punktid. Eeskujuna on kasutatud umbes samasugust keeldude nimekirja, mis on paari lehekülje pikkune Läti seaduses. Siin on kahte laadi asju. Esiteks valdkonnad, milles Eestis on nende summade väärkasutamist või ebaotstarbekat kasutamist ilmnenu. Teised on mõnes mõttes niisugused triviaalsed punktid, mis peaksid säärases loetelus ikka olema. Siin oli enne küsimus paragrahvi kohta, kus on kirjas seaduse eesmärk. Ma unustasin öelda, et niisugused paragrahvid ei ole mõeldud mitte seaduse lugejatele, vaid kohtutele, juhul kui selle seaduse alusel peaks käivituma mingisugune kohtuasi. Kohtul peab olema kriteerium, millest lähtudes otsustada, kas tegu on ühiskondliku hüvega, mida tagatakse, või pahega. Osa sellest nimekirjast on kahtlemata sellised punktid, mis on suunatud väljapoole, ütleme, hüpoteetilisele kohtunikule või hüpoteetilisele ametnikule, kui tal tekib kahtlus, kuidas ta peaks töötama. Tegu oleks tema tööeeskirja alusega.

13:59 Esimees Eiki Nestor

Riigikogu täiskogu teisipäevane istung on lõppenud. Jätkame homme. Eelnõu algataja vastab Riigikogu liikmete küsimustele. Jõudu tööle! (Aplaus.)

Istungi lõpp kell 13.02.